

Videoconferentie in het strafrecht

Een onderzoek naar videoconferentie als nieuwe manier van horen tijdens de raadkamerzitting

Plaats: 's-Gravenhage

Datum: 17 augustus 2009

Auteur: Marieke Slob (9962986)

School: Juridische Hogeschool Avans-Fontys

Locatie: Tilburg

Stageperiode: 9 februari 2009 – 15 mei 2009

Afstudeeradres: Openbaar Ministerie 's-Gravenhage, Sectie Maatwerk Hollands Midden

Videoconferentie in het strafrecht

**Een onderzoek naar videoconferentie als nieuwe manier van horen tijdens
de raadkamerzitting**

Plaats: 's-Gravenhage

Datum: 17 augustus 2009

Auteur: Marieke Slob (9962986)

Klas: U-R4MVCT

School: Juridische Hogeschool Avans-Fontys

Locatie: Tilburg

Stageperiode: 9 februari 2009 – 15 mei 2009

Afstudeeradres: Openbaar Ministerie 's-Gravenhage, Sectie Maatwerk Hollands Midden

Afstudeermentor: dhr. J. E. Hartjes

Afstudeerbegeleidster: mevr. I. Dekker

Eerste afstudeerdocent: dhr. C. P. de Jong

Tweede afstudeerdocente: mevr. M. van den Haspel

Voorwoord

Deze scriptie is het eindresultaat van vier jaar studeren aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys in Tilburg. Mijn afstudeerstage heeft plaatsgevonden bij het Openbaar Ministerie te 's-Gravenhage, op de afdeling: Sectie Maatwerk Hollands Midden, waar de heer Hartjes teamleider is.

Het onderzoek in deze scriptie staat in het teken van videoconferentie in het strafrecht, toegepast in de raadkamer van de rechtbank. Het onderzoek was interessant om uit te voeren, omdat videoconferentie in de raadkamer een nieuw fenomeen is. Het afnemen van de interviews vond ik het leukste onderdeel.

Mijn scriptie is tot stand gekomen met behulp van personen die op verschillende manieren een rol hebben gespeeld bij het maken van deze scriptie. Hierbij wil ik deze personen bedanken voor hun bijdrage.

Allereerst wil ik de heer Hartjes bedanken omdat hij een stagemogelijkheid heeft gecreëerd. Zonder hem had ik dit onderzoek niet kunnen uitvoeren. Tijdens de gehele periode heeft mevrouw Dekker een rol gespeeld als afstudeerbegeleidster en ik wil haar hierbij bedanken.

Vervolgens wil ik mijn eerste afstudeerdocent, de heer De Jong, bedanken voor zijn bijdrage. Hij heeft door zijn kritische houding gezorgd dat in de allereerste fase mijn doel- en vraagstelling duidelijk is vast komen te staan. Gedurende de stageperiode is hij altijd beschikbaar geweest voor vragen, zelfs in zijn vrije tijd. Dit waardeer ik heel erg. Ik wil ook mevrouw Van den Haspel bedanken voor haar rol als tweede afstudeerdocent.

Er zijn verschillende medestudenten die ik wil bedanken. Dat zijn Nicole van Vugt, Fabiënna Pelzer en Manon Veendrick. Met Nicole heb ik de hele stageperiode aan één tafel gewerkt. We hebben het gezellig gehad en ze heeft me erg geholpen door kritisch naar mijn (concept)scriptie te kijken. Fabiënna en Manon hebben vooral taalkundig een bijdrage geleverd.

Tot slot wil ik alle respondenten bedanken voor hun medewerking bij de interviews. Met hun antwoorden hebben ze erg geholpen. Zonder hen zou mijn scriptie niet tot stand zijn gekomen. Meerdere respondenten hebben mij zelfs na het afgenomen interview benaderd voor het verstrekken van extra informatie.

Het uiteindelijke resultaat van mijn scriptie ligt voor u. Ik hoop dat u het met veel plezier leest, omdat het in mijn ogen een interessant onderwerp is, waar we in de toekomst zeker meer van gaan horen.

Marieke Slob

's-Gravenhage, augustus 2009

Inhoudsopgave

Samenvatting

Lijst van afkortingen

Hoofdstuk 1	Inleiding	8
1.1	Aanleiding	8
1.2	Centrale vraag	8
1.3	Doelstelling	9
1.4	Methodiek	9
1.5	Leeswijzer	9
Hoofdstuk 2	De huidige manier van horen van een verdachte tijdens de raadkamerzitting.....	10
2.1	De wettelijke regeling van de huidige manier van horen.....	10
2.2	De rechten van een verdachte bij de huidige manier van horen	10
2.2.1	Het EVRM	11
2.2.2	De Nederlandse wetgeving	13
2.3	Het verloop van de huidige manier van horen in praktische zin	16
2.4	De toekomst van de huidige manier van horen	17
Hoofdstuk 3	Videoconferentie in strafrechtelijke procedures	18
3.1	Videoconferentie	18
3.2	Strafrechtelijke procedures waar videoconferentie een rol speelt.....	18
Hoofdstuk 4	Videoconferentie en de wet- en regelgeving	21
4.1	Het project videoconferentie	21
4.2	De huidige stand van zaken op het gebied van wet- en regelgeving	22
4.3	De rechten van een verdachte bij videoconferentie.....	29
Hoofdstuk 5	Videoconferentie in Nederland en de Europese Unie	31
5.1	Het gebruik van videoconferentie in Nederland	31
5.1.1	Experimenten met videoconferentie	31
5.1.2	Het huidige gebruik van videoconferentie.....	33
5.1.3	De toekomst van videoconferentie	35
5.2	Videoconferentie in de Europese Unie	36
Hoofdstuk 6	De ervaring en visie op videoconferentie	37
6.1	Ervaring met videoconferentie.....	37
6.1.1	Strafrecht	37
6.1.2	Vreemdelingenrecht	39
6.2	Visie op videoconferentie in de raadkamer.....	40
6.2.1	Advocaten	40
6.2.2	De DV&O	41
6.2.3	Medewerkers rechtbanken	41
6.2.4	Officieren van Justitie	41
6.2.5	Rechters	42
6.2.6	Tolk.....	43

Hoofdstuk 7	Knelpunten en mogelijke oplossingen	44
7.1	Knelpunten in de wetgeving	44
7.1.1	Gelijkheidsbeginsel	44
7.1.2	Recht op advocaat	45
7.1.3	Recht op kennisneming stukken.....	46
7.1.4	Recht op een tolk	46
7.2	Overige knelpunten.....	47
Hoofdstuk 8	Conclusie	48
Evaluatie.....		49
Literatuurlijst.....		51
Bijlagenoverzicht¹		
Bijlage A	Methodiek	
Bijlage B	Uitwerking interview Dhr. R. van den Hoogen	
Bijlage C	Uitwerking interview Mw. M.J. Grijns	
Bijlage D	Uitwerking interview Dhr. R. Petersen	
Bijlage E	Besluit videoconferentie	
Bijlage F	Uitwerking interview Dhr. B. van Geenen	
Bijlage G	Uitwerking interview Mw. V. Wilkens-Waaning	
Bijlage H	E-mail van dhr. G. de Keijzer	
Bijlage I	Uitwerking interview Dhr. E.R. Janssen	
Bijlage J	Uitwerking interview Dhr. M.B. Bax	
Bijlage K	Foto videoconferentie, Rechtbank Maastricht	
Bijlage L	Uitwerking interview Dhr. M. Schultz	
Bijlage M	Foto's videoconferentie Kabinet R-C, Rechtbank 's-Gravenhage	
Bijlage N	Foto's videoconferentie Kabinet R-C, Rechtbank Haarlem	
Bijlage O	Uitwerking interview Mw. A. Bijstra-Schulte	
Bijlage P	Foto's televoorgeleiding, Politiebureau Zwolle	
Bijlage Q	Foto video-TOM, Openbaar Ministerie Zwolle	
Bijlage R	Uitwerking interview Mw. Y. Schelle-Melis	
Bijlage S	Foto's videoconferentie raadkamer, Rechtbank Arnhem	
Bijlage T	Uitwerking interview Dhr. M.D. Winter	
Bijlage U	Uitwerking interview Dhr. R. Heemskerk	
Bijlage V	Uitwerking interview Mw. M.R.B. Mos	
Bijlage W	Uitwerking interview Dhr. R.R. Joesoef Djamil	
Bijlage X	Uitwerking interview Mw. H. Baan	
Bijlage Y	Uitwerking interview Mw. R.C. Stijnen	
Bijlage Z	Uitwerking interview Dhr. F.J. Klunder	
Bijlage AA	Uitwerking interview Dhr. R.J.G.H. Seerden	
Bijlage BB	Uitwerking interview Dhr. M.J.N. Vermeij	

¹ Zie bijgevoegd document, waar de bijlagen zijn opgenomen

Samenvatting

Deze afstudeerscriptie is geschreven in het kader van de opleiding HBO-Rechten aan de Juridische Hogeschool Avans-Fontys te Tilburg. De doelstelling van dit onderzoeksrapport is om eventuele juridische en/of praktische problemen aangaande de toekomstige toepassing van videoconferentie in de raadkamer weg te nemen. Het OM te 's-Gravenhage wil weten of het wenselijk is, en zo ja op welke onderdelen, om ter waarborging van de rechten van een verdachte, de wettelijke regeling van 'videoconferentie' bij het horen in de raadkamer, aan te vullen met juridische en/of praktische uitvoeringsregels.

Bij de huidige manier van horen, wordt een verdachte voor de raadkamer gehoord als hij voorlopig gehecht is. In de raadkamer vindt een materiële toetsing van de voorlopige hechtenis plaats. De verdachte wordt vervoerd van de plaats waar hij voorlopig gehecht is naar de rechtbank, om voor de raadkamer geleid te worden. Uit het EVRM en de Nederlandse wetgeving vloeit voort dat een verdachte in de procedure in de raadkamer recht heeft om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan, op kennisneming van de stukken en op een tolk. Naast deze rechten is het gelijkheidsbeginsel in de gehele procedure van toepassing. In de toekomst vindt een andere manier van horen in de raadkamer plaats, namelijk horen door middel van videoconferentie. Videoconferentie betekent in de raadkamerprocedure dat er een geluids- en beeldverbinding is tussen de zaal met rechters en OvJ enerzijds en de verdachte in het HvB anderzijds. Het project 'Videoconferentie bij rechtbanken en penitentiaire inrichtingen' is gestart om videoconferentie landelijk in te voeren. Bij de invoering van videoconferentie zijn in de wet twee artikelen ingevoerd, namelijk: artikel 78a Sr en artikel 131a Sv. Bij deze artikelen is een AMvB opgesteld, welke de titel draagt: 'Besluit videoconferentie'.

Bij de toepassing van videoconferentie mogen advocaten en tolken kiezen of ze in de rechtszaal willen zijn of bij de verdachte. In de zaak Viola tegen Italië is uitgemaakt dat deelname aan de zitting via videoconferentie op zichzelf niet in strijd is met het EVRM. De uitspraak in de zaak Zagaria tegen Italië maakt duidelijk dat in geval van toepassing van videoconferentie garanties moeten worden gegeven voor het vertrouwelijk communiceren tussen een advocaat en een verdachte.

In Nederland hebben verschillende experimenten met videoconferentie plaatsgevonden, zowel in het strafrecht als in het vreemdelingenrecht. Op dit moment wordt videoconferentie toegepast bij procedures in het vreemdelingenrecht en strafrecht (rogatoire commissies), door de politie bij de voorgeleiding en door het OM bij het aanbieden van een taakstraf. De Rechtbank Arnhem gaat als eerste Rechtbank starten met toepassing van videoconferentie bij de vordering gevangenhouding. Tot september dit jaar zullen proeven gaan plaatsvinden. In de EU wordt videoconferentie door verschillende landen toegepast. De ervaring met videoconferentie is vrij positief. Anderzijds spelen ook enkele problemen een rol.

Het gedane onderzoek maakt duidelijk dat het wenselijk is om het Besluit videoconferentie op verschillende onderdelen aan te vullen met uitvoeringsregels om op die manier de rechten van een verdachte te waarborgen. Alleen een aanpassing of aanvulling van het Besluit videoconferentie is echter niet genoeg. Omdat sommige oplossingen te ver voeren om in het Besluit videoconferentie op te nemen, is aanbevolen verschillende interne richtlijnen op te stellen. Er is voor wat betreft de positie van de tolk een oplossing aanbevolen, die geen aanpassing van de wetgeving behoeft.

Indien alle aanbevelingen worden doorgevoerd, worden de juridische en praktische problemen aangaande de toekomstige toepassing van videoconferentie in de raadkamer weggenomen.

Lijst van afkortingen

AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DV&O	Dienst Vervoer & Ondersteuning
EHRM	Europees Hof voor de rechten van de mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens
Gw	Grondwet
hOvJ	Hulpofficier van justitie
HR	Hoge Raad
HvB	Huis van bewaring
ICTRO	ICT-bedrijf Rechterlijke Organisatie
ITU	International Telecommunication Union
IVBP	Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en politieke rechten
jo.	Juncto (in verbinding met)
MvT	Memorie van Toelichting
OvJ	Officier van justitie
OM	Openbaar Ministerie
Pbw	Penitenciaire beginselenwet
PI	Penitenciaire Inrichting
R-C	Rechter-commissaris
RO	Wet op de Rechterlijke Organisatie
Sr	Wetboek van Strafrecht
Sv	Wetboek van Strafvordering
TOM	Taakstraf Openbaar Ministerie
WIM	Wet Internationale Misdrijven
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

Verhoor op afstand landelijk ingevoerd

DEN HAAG – Sneller, veiliger, goedkoper: de videoconferentie. De Raad voor de Rechtspraak en het ministerie van Justitie zijn er zo enthousiast over dat het in het hele land mogelijk wordt getuigen en verdachten op

afstand te horen en zien.

Alle rechtbanken, detentiecentra voor vreemdelingen en grotere huizen van bewaring krijgen in 2008 en 2009 de mogelijkheid tot 'telehoren'.

Als een rechter een getuige door

middel van video kan horen, hoeven geen kosten voor vervoer gemaakt te worden. Een verdachte op transport van zijn cel naar de rechtbank komt dan niet meer in de file, waardoor de zitting uren later begint. Rondom een gevaarlijk persoon hoeven niet zoveel veiligheidsmaatregelen getroffen te worden.

De afgelopen tijd heeft justitie op drie plekken proefgedraaid. De rechtbank in Maastricht behandelt bijvoorbeeld zaken over bewaring van vreemdelingen op de

detentieboot in Dordrecht. In Den Haag horen rechters via videoconferentie getuigen en deskundigen die zich in het buitenland bevinden. De rechtbank in Haarlem en het Hof van Justitie op Curaçao beginnen binnenkort met telehoren. Verder gebruikt de politie op enkele plaatsen de videoverbinding om verdachten voor de officier van justitie voor te geleiden.

ANP

1.1 Aanleiding

Videoconferentie is een fenomeen dat in verschillende rechtsgebieden wordt toegepast. Sinds 1 januari 2007 is hier een wettelijke basis voor gelegd. Dit afstudeeronderzoek richt zich op de toepassing van videoconferentie bij het horen in de raadkamer. Indien een beslissing moet worden genomen omtrent de voorlopige hechtenis, wordt de verdachte gehoord op een zogenaamde raadkamerzitting in de rechtbank. Om het horen mogelijk te maken, wordt de verdachte vervoerd van het huis van bewaring (HvB) naar de rechtbank, waar het verhoor plaatsvindt. Bij het vervoer naar de rechtbank speelt een probleem, namelijk het te laat komen op de zitting. Om dit probleem op te lossen wordt in de toekomst videoconferentie ingevoerd als nieuwe manier van horen tijdens de raadkamerzitting.

Het Openbaar Ministerie (OM) te 's-Gravenhage heeft kennis genomen van het feit dat videoconferentie in de raadkamer wordt ingevoerd. Zij willen weten of de rechten van een verdachte bij de toepassing van videoconferentie worden gewaarborgd in de wettelijke regeling. Mochten er knelpunten zijn, willen zij dat voor deze knelpunten een oplossing wordt gevonden. Hiervoor is het noodzakelijk een vergelijking te maken tussen de rechten van een verdachte bij de huidige manier van horen in de raadkamer en de rechten van een verdachte bij de toepassing van videoconferentie in de raadkamer. Ook is het OM benieuwd naar de meningen en ervaringen van personen die te maken hebben met videoconferentie in andere rechtsgebieden.

1.2 Centrale vraag

De volgende vraag staat centraal in dit onderzoek:

'Is het wenselijk, en zo ja op welke onderdelen, om ter waarborging van de rechten van een verdachte, de wettelijke regeling van videoconferentie bij het horen in de raadkamer, aan te vullen met juridische en/of praktische uitvoeringsregels?'

Deze centrale vraag is beantwoord aan de hand van de volgende deelvragen:

- Hoe is het horen van een verdachte in de raadkamer op dit moment wettelijk geregeld?
- Wat zijn bij de huidige manier van horen in de raadkamer de rechten van de verdachte?
- Hoe verloopt de huidige manier van horen van de verdachte in de raadkamer in praktische zin?
- Wat is de toekomst van de huidige manier van horen?
- Wat wordt verstaan onder videoconferentie?
- In welke strafrechtelijke procedures speelt videoconferentie van een verdachte een rol?
- Wat is op dit moment de wettelijke regeling voor het gebruik van videoconferentie?
- Wat zijn bij videoconferentie de rechten van een verdachte bij de toepassing van videoconferentie?
- In hoeverre vindt videoconferentie van verdachten in Nederland al feitelijk plaats?

- Wordt videoconferentie in de Europese Unie al toegepast?
- Wat is de visie en praktische ervaring van betrokken partijen inzake videoconferentie?
- Welke juridische en praktische knelpunten bestaan er met betrekking tot videoconferentie?
- Op welke manier zouden deze knelpunten kunnen worden opgelost?

1.3 Doelstelling

De doelstelling van dit onderzoek is:

‘Om op 17 augustus 2009, in opdracht van het Openbaar Ministerie te ’s-Gravenhage, dit onderzoeksrapport te overhandigen, waarin eventuele juridische en/of praktische problemen aangaande de toekomstige toepassing van videoconferentie in de raadkamer, worden weggenomen’.

Randvoorwaarden: de juridische en praktische problemen worden beperkt tot de rechten van de verdachte.

1.4 Methodiek

Dit onderzoek is zowel beschrijvend als probleemoplossend. De eerste zes hoofdstukken beschrijven de rechten van een verdachte in de huidige en de nieuwe situatie en de ervaring met videoconferentie. In hoofdstuk zeven is het onderzoek probleemoplossend, er wordt voor de gevonden knelpunten een oplossing aanbevolen. In dit onderzoek is sprake van desk- en fieldresearch. Vooral bij het schrijven van de eerste hoofdstukken is sprake van deskresearch. De fieldresearch heeft plaatsgevonden in de vorm van afgenomen interviews, bij verschillende personen die te maken hebben met videoconferentie. Uit deze interviews kan geen algemene conclusie worden getrokken.

Bij het vinden van data is eerst gekeken of de gegevens van toepassing waren op het onderwerp. De gevonden gegevens zijn geordend in een map. Bij het schrijven van een hoofdstuk is de informatie gereduceerd door tekst te schrappen die niet relevant was voor het beantwoorden van de centrale vraag. Omdat er daarna nog teveel informatie beschikbaar was, is de tekst gelabeld. Dit is gedaan door de relevante passages te markeren, die de analyse-eenheden vormden. De relevante passages zijn gekoppeld aan een paragraaf, waarin de data verwerkt werd. Nadat de scriptie is afgerond, is deze nogmaals doorgelezen om de overbodige tekst te schrappen. De uitgebreide methodiek bij het maken van de hoofdstukken is te vinden in bijlage A. In de evaluatie komen de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek aan bod.

1.5 Leeswijzer

De huidige manier van horen van een verdachte tijdens de raadkamerzitting is uitgewerkt in hoofdstuk twee. In dit hoofdstuk wordt uitgebreid ingegaan op de wettelijke regeling van de huidige manier van horen tijdens de raadkamerzitting en de rechten die een verdachte heeft bij dit horen. Zo ontstaat een beeld van de huidige situatie. In het derde hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de juridische procedures waarin videoconferentie een rol speelt. In het daaropvolgende hoofdstuk wordt de wet- en regelgeving van videoconferentie beschreven. De rechten van een verdachte bij de toepassing van videoconferentie worden in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk beschreven. Om een beeld te schetsen waar videoconferentie wordt toegepast, is het vijfde hoofdstuk geschreven. In het zesde hoofdstuk is aan de hand van interviews een uitwerking gegeven van de ervaring met videoconferentie en de visie op de toepassing van videoconferentie in de raadkamer. Vanuit deze interviews zijn verschillende knelpunten naar voren gekomen. Deze komen aan de orde in hoofdstuk zeven, waarin een oplossing wordt aanbevolen voor deze knelpunten. In hoofdstuk acht wordt tenslotte in de conclusie een antwoord gegeven op de centrale vraag.

Hoofdstuk 2 De huidige manier van horen van een verdachte tijdens de raadkamerzitting

In dit hoofdstuk wordt de huidige manier van horen van een verdachte uitgewerkt. Dit horen wordt in dit onderzoek beperkt tot het horen tijdens de raadkamerzitting in de rechtbank. Allereerst wordt uitgewerkt welke wettelijke regeling van toepassing is op de huidige manier van horen. De rechten van de verdachte bij dit horen worden hierna uitgewerkt. Ten derde wordt omschreven hoe het verhoor praktisch verloopt. Tenslotte wordt een paragraaf gewijd aan de toekomst van de huidige manier van horen.

2.1 De wettelijke regeling van de huidige manier van horen

Een verdachte wordt voor de raadkamer gehoord als hij voorlopig gehecht is. In de raadkamer vindt een materiële toetsing van de voorlopige hechtenis plaats. De voorlopige hechtenis wordt in het volgende hoofdstuk uitgewerkt.

Het horen van een verdachte in de raadkamer is wettelijk vastgelegd in artikel 21 tot en met artikel 26 Wetboek van Strafvordering (Sv). De hier bedoelde raadkamer – een afzonderlijk samengesteld rechterlijk college – moet worden onderscheiden van het vertrek binnen het Paleis van Justitie dat raadkamer wordt genoemd en niet meer is dan de plaats, waar de rechter zich terugtrekt om te beraadslagen.² De raadkamer is bij de hoven uit één of drie leden samengesteld en bij de Hoge Raad (HR) uit drie of vijf leden. Op rechtbankniveau moet de raadkamer altijd meervoudig zijn samengesteld in geval van een vordering van het OM tot gevangenhouding of gevangenneming.³ Ingevolge artikel 21 lid 4 Sv neemt een lid of plaatsvervangend lid dat, indien rechter- of raadsheer-commissaris enig onderzoek in de zaak heeft verricht, geen deel aan de behandeling op straffe van nietigheid. De procedure in de raadkamer is zeer summier geregeld.⁴ De behandeling door de raadkamer onderscheidt zich vooral van die ter terechtzitting doordat deze niet in het openbaar, maar ‘met gesloten deuren’ geschiedt, tenzij de wet uitdrukkelijk anders voorschrijft.⁵

Van het onderzoek tijdens de raadkamerzitting wordt een proces-verbaal opgemaakt dat de zakelijke inhoud bevat van de afgelegde verklaringen en dat wat verder is voorgevallen.⁶ Het proces-verbaal wordt opgemaakt door de griffier en vastgesteld door hem en de voorzitter of één van de leden van de raadkamer. Het wordt zo spoedig mogelijk na het onderzoek door beiden ondertekend en met de beschikking en de in het geding gebrachte stukken bij de processtukken gevoegd.⁷

2.2 De rechten van een verdachte bij de huidige manier van horen

Het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens (EVRM) en de Nederlandse wetgeving zijn van belang bij het vaststellen van de rechten van een verdachte bij het horen in de raadkamer. In de vorige paragraaf is beschreven dat in de Nederlandse wetgeving de regeling rondom het horen is opgenomen. In deze regeling zijn ook de rechten van de verdachte opgenomen. Het EVRM is van belang, omdat dit een belangrijk internationaal verdrag is, dat ingevolge artikel 93 Grondwet (Gw) en artikel 94 Gw bindende kracht heeft in Nederland en boven de nationaal geldende wet staat. In deze paragraaf worden de rechten besproken die volgen uit het EVRM en vervolgens worden de rechten besproken die volgen uit de Nederlandse wetgeving.

² Reijntjes 2006, p. 103.

³ Artikel 21 lid 5 Sv.

⁴ Corstens 2008, p. 254-255.

⁵ Artikel 22 lid 1 Sv.

⁶ Artikel 25 lid 1 Sv.

⁷ Reijntjes 2006, p. 106.

2.2.1 Het EVRM

Mensenrechten worden regelmatig omschreven als rechten die inherent zijn aan het mens-zijn, of met andere woorden: rechten die voortvloeien uit het enkele feit van het mens-zijn, ongeacht geslacht, huidskleur, ras, godsdienstige overtuiging, rijkdom enzovoort. Dit impliceert eveneens dat het gaat om rechten die niet worden toegekend, maar die men eenvoudigweg bezit. Ze moeten worden gerespecteerd en nageleefd door de Staat en de overheden binnen die staat. Mensenrechten bepalen zo de grenzen van het legitiem handelen van de overheid. Het gaat dus om fundamentele waarden die door het recht zouden moeten worden beschermd en die gericht zijn op het realiseren van de menselijke waardigheid en de ontplooiing van de mens.⁸

Om de mensenrechten te beschermen zijn verschillende verdragen gesloten, zo ook het EVRM. Het EVRM is het meest bekende verdrag dat is gesloten in het kader van de Raad van Europa.⁹ Het verdrag wordt niet alleen gekenmerkt door een gedetailleerde en vrij volledige lijst inzake burger- en politieke rechten, maar heeft bovendien een toezichtmechanisme met jurisprudentie, dat wordt gebruikt als referentiekader in vele uithoeken van de wereld.¹⁰ In het EVRM zijn een aantal artikelen van belang met betrekking tot de rechten van een verdachte bij het horen in de raadkamer, namelijk artikel 5 en 6 EVRM.

Artikel 5 EVRM bepaalt dat een ieder het recht heeft op persoonlijke vrijheid en veiligheid. Het beschermt het individu tegen een willekeurige aanhouding en opsluiting.¹¹ Artikel 5 lid 1 sub c EVRM laat vrijheidsberoving toe wegens de redelijke verdenking dat een strafbaar feit is begaan of vanuit de noodzaak te beletten dat iemand een strafbaar feit begaat of ontvlucht nadat hij een strafbaar feit heeft begaan. Het artikel laat de vrijheidsberoving alleen toe indien de betrokkene op rechtmatige wijze gearresteerd is en/of gevangen gehouden wordt teneinde voor de bevoegde rechterlijke instantie te worden geleid. De voorlopige hechtenis valt onder artikel 5 lid 1 sub c EVRM, omdat daar ook een periodieke toetsing plaatsvindt, namelijk de raadkamerzitting.¹²

Artikel 6 EVRM regelt het recht op een eerlijk proces, waaronder de toegang tot stukken. De procedure waarbij de opportuniteit van de voorlopige hechtenis wordt getoetst, het horen in de raadkamer, moet niet met alle waarborgen van artikel 6 EVRM worden omringd. Deze procedure, die volgens artikel 5 lid 4 EVRM periodiek moet worden georganiseerd, moet echter aan bepaalde minimumvereisten voldoen. In de zaak Lamy tegen België¹³ oordeelde het Europese Hof voor de rechten van de mens (EHRM) dat een zekere mate van 'gelijkheid van wapens' moet bestaan tussen het OM en de verdediging. In deze zaak kon de verdachte noch zijn raadsman het strafdossier inkijken bij de eerste verschijning voor de raadkamer, terwijl de 'procureur des Konings' op elk moment van het proces kennis kon nemen van de processtukken. Volgens het EHRM leidde deze ongelijkheid ertoe dat de verdediging onvoldoende argumenten kon aanbrengen en teveel op de achtergrond kwam.¹⁴ De overheid mag zich niet verschuilen in een totaal passieve houding en moet zich actief inspannen om de daadwerkelijke uitoefening van het recht op informatie door de verdediging mogelijk te

⁸ Henrard 2008, p. 25-26.

⁹ Opgericht op 5 mei 1949 ter bevordering van meer eenheid tussen de aangesloten staten, teneinde de idealen en beginselen die het gemeenschappelijk erfgoed van de lidstaten vormen, veilig te stellen en te verwerkelijken. In tegenstelling wat de naam doet vermoeden, zijn niet alleen landen van de EU aangesloten bij de Raad van Europa, maar geen enkel land is ooit tot de Unie toegetreden zonder eerst lid te zijn geworden van de Raad van Europa; <www.coe.int/T/NL/Com/About_COE/>, 6 maart 2009.

¹⁰ De rechtspraak van het EHRM is bijvoorbeeld een vast referentiepunt in de jurisprudentie van het Zuid-Afrikaans Grondwettelijk Hof; Henrard 2008, p. 105.

¹¹ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 275.

¹² Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 300-301.

¹³ EHRM 30 maart 1989, *Publ. ECHR Series A*, vol. 151.

¹⁴ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 419.

maken.¹⁵ Het recht om te beschikken over de tijd en faciliteiten om zichzelf voor te bereiden op de verdediging, is opgenomen in artikel 6 lid 3, sub b EVRM.

Het derde lid van artikel 6 EVRM, sub c, kent de verdachte het recht toe zichzelf te verdedigen, dan wel zich te laten verdedigen door een raadsman naar eigen keuze.¹⁶ Het doel van dit recht is ervoor te zorgen dat de verdediging op een volwaardige wijze aan het debat over *'het bepalen van de gegrondheid van een tegen hem ingestelde strafvervolging'* kan deelnemen.¹⁷ Dit recht is ook van toepassing op het vooronderzoek, dus op de voorlopige hechtenis.¹⁸ Rechtsbijstand dient zonder kosten aan de verdachte te worden verstrekt, indien hij geen toereikende middelen heeft en indien het belang van een goede rechtsbedeling dat vereist. Het recht op rechtsbijstand bestaat niet alleen ter terechtzitting. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de zaak *Imbrioscia*.¹⁹ Het recht op rechtsbijstand mag tenslotte niet van zijn inhoud worden beroofd door vrije communicatie onmogelijk te maken. Dit blijkt uit de zaak *S. tegen Zwitserland*.²⁰ In deze uitspraak is besloten dat wanneer de advocaat niet in staat wordt gesteld vertrouwelijke informatie te verkrijgen, de rechtsbijstand veel van zijn waarde verliest. Ook zwaarwegende belangen zullen een inbreuk op de kern van dit recht niet snel kunnen rechtvaardigen. Met het alleen benoemen van een raadsman houdt de verantwoordelijkheid van de Staat niet op. Indien duidelijk is dat een advocaat zijn taak ondermaats vervult of als de Staat daarvan op de hoogte wordt gebracht, moet door de Staat worden ingegrepen.²¹

In artikel 6 lid 3 sub e EVRM is voor de verdachte het recht op een tolk vastgelegd. De bijstand van een tolk is niet beperkt tot het onderzoek ter terechtzitting. De verdachte moet kosteloos een beroep kunnen doen op een tolk om documenten of verklaringen te laten vertalen die essentieel zijn om het proces te kunnen volgen. Het recht op bijstand door een tolk kan daarom worden ingeroepen wanneer de verdachte tijdens het vooronderzoek voor een rechter verschijnt of de tenlastelegging ontvangt. In de zaak *Luedicke Bekacem en Koc tegen Duitsland*²² stelt het EHRM dat een tolk niet enkel moet tussenkomen op de openbare terechtzitting, maar ook in de voorafgaande rechtspleging over de voorlopige hechtenis.²³ Deze gedachte is ook verwoord in andere jurisprudentie van het EHRM. Het EHRM zegt hierover: *'Het recht op kosteloze bijstand door een tolk, genoemd in artikel 6 lid 3 sub e EVRM, heeft niet alleen betrekking op mondelinge verklaringen ter terechtzitting, maar ook op schriftelijke stukken en materiaal dat betrekking heeft op de procedure vóór de terechtzitting. Het vereist echter niet een schriftelijke vertaling van al het schriftelijk bewijs en alle officiële documenten, met inbegrip van het vonnis; klager moet door bijstand die hij van zijn tolk krijgt in de gelegenheid worden gesteld voldoende over zijn zaak te weten te komen, zodat hij zich kan verdedigen. De taak van de bevoegde autoriteiten is dan ook niet beperkt tot het benoemen van een tolk, maar kan ook met zich meebrengen dat zij de effectiviteit van de geleverde vertalingen controleren'*.²⁴ Zoals uit bovenstaande uitspraak blijkt, geldt ook in de procedure rondom de voorlopige hechtenis het recht op een tolk.

¹⁵ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 585.

¹⁶ Harteveld e.a. 2004, p. 129.

¹⁷ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 596; EHRM 16 december 1992, *Publ. ECHR Series A*, vol. 252.

¹⁸ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 601; *Europese Commissie voor de rechten van de mens* 12 juli 1984, nr. 9300/81.

¹⁹ EHRM 24 november 1993, *Publ. ECHR Series A*, vol. 275, NJ 1994, 459; Harteveld e.a. 2004, p. 130.

²⁰ EHRM 28 november 1991, *Publ. ECHR Series A*, vol. 220, NJ 1994, 88.

²¹ Harteveld e.a. 2004, p. 132.

²² EHRM 28 november 1978, *Publ. ECHR Series A*, vol. 29, NJ 1980, 42.

²³ Vande Lanotte & Heack (red.) 2004, p. 641.

²⁴ EHRM 19 december 1989, *Publ. ECHR Series A*, vol. 168, NJ 1994, 26.

De rechten die in het EVRM zijn vastgesteld en dus van toepassing zijn op de procedure in de raadkamer:

- toegang tot de stukken, met daarin gelijkheid van wapens;
- recht op verdediging;
- recht op een tolk.

2.2.2 De Nederlandse wetgeving

In de inleiding van paragraaf 2.1 is aangegeven dat artikel 21 tot en met 26 Sv van toepassing zijn bij het horen in de raadkamer van de rechtbank. Uit deze procedure volgen een aantal rechten van een verdachte, welke in deze paragraaf besproken zullen worden.

Allereerst wordt het algemeen geldend gelijkheidsbeginsel uitgewerkt, in de relatie tot het horen van een verdachte in de raadkamer. Dit beginsel is belangrijk, omdat het de verdachte beschermt tegen een ongelijke behandeling en onrechtmatige vrijheidsbeneming, bij de toetsing van de vrijheidsbeneming in de raadkamer. Het eerste artikel van het Wetboek van Strafvordering bepaalt: *‘Strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien’*. In het eerste artikel van het Wetboek van Strafrecht (Sr) is bepaald: *‘Geen feit is strafbaar dan uit kracht van aan een daaraan voorafgegane wettelijke strafbepaling’*. Samen beogen deze bepalingen de democratische, immers wettelijke grondslag van de strafrechtspleging te verzekeren.²⁵ De essentie van het strafproces ligt in de bescherming van de burger tegen (onjuist gebruik van) de staatsmacht bij de toepassing van het strafrecht. (Grond)rechten mogen alleen worden aangetast wanneer een wet (in formele zin) daar een uitdrukkelijke grondslag voor biedt, door de overheid de bevoegdheid hiertoe te verlenen. Bevoegdheden zijn gebonden aan het bereiken van een bepaald doel en aan de vervulling van in de wet omschreven taken. Zij mogen niet naar eigen inzicht van de betrokken ambtsdragers worden aangewend, maar alleen tot dat doel en binnen het kader van die taak.²⁶ Zo wordt voorkomen dat er ongelijke behandeling ontstaat.

Alles wat de strafvordering betreft, is aan de verordnungsbevoegdheid van de lagere wetgever onttrokken. Bij gemeenteverordening kan dus geen regeling worden gegeven omtrent bijvoorbeeld de opsporing van strafbare feiten.²⁷ Strafprocessuele bevoegdheden zijn geclausuleerd, bijvoorbeeld door de bevoegdheid alleen aan bepaalde functionarissen toe te kennen, deze alleen in bepaalde gevallen te laten hanteren, de grond aangeven waarop ze mogen worden gebruikt en deze aan bepaalde termijnen te binden.²⁸

Naast het gelijkheidsbeginsel, zijn specifieke bepalingen uit de wet van toepassing waaruit de rechten van een verdachte voortvloeien. De raadkamer moet het OM en de verdachte de gelegenheid geven om te worden gehoord, tenzij anders is voorgeschreven.²⁹ Het in elkaars bijzijn horen van verdachte en OM is niet voorgeschreven. In de praktijk wordt dit wel gedaan. Deze gang van zaken komt de interne openbaarheid ten goede, aldus Corstens.³⁰ In de beschreven procedure van de raadkamerzitting zijn twee rechten expliciet geregeld. Dit zijn:

- het recht van de verdachte om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan;
- het recht van de verdachte op de kennisneming van de stukken.

Hieronder wordt allereerst het recht van een verdachte op een raadsman uitgewerkt en daarna het recht van een verdachte op de kennisneming van de stukken.

²⁵ Corstens 2008, p. 15.

²⁶ Reijntjes 2006, p. 1-2.

²⁷ HR 12 april 1897, W. 6954.

²⁸ Corstens 2008, p. 6.

²⁹ Artikel 23 lid 2 Sv.

³⁰ Corstens 2008, p. 255.

De verdachte is bevoegd zich door een raadsman of advocaat te laten bijstaan tijdens het verhoor.³¹ Het algemene recht van de verdachte op bijstand door een raadsman is geregeld in artikel 28 Sv. De eerste taak van de raadsman is de verdachte met raad terzijde te staan, hem te helpen zijn procespositie te bepalen en hem vervolgens te adviseren omtrent het gebruik van de hem toegekende rechten. Hij vult de meestal gebrekkige wetskennis van de verdachte aan en stelt hem zijn strafprocessuele ervaring ter beschikking. De raadsman heeft nog een tweede taak, namelijk de verdediging van de verdachte. Ter wille daarvan zijn hem eigen bevoegdheden toegekend.³² Tijdens de inverzekeringstelling komt een piketadvocaat langs.³³ Indien bewaring of gevangenneming is gelast, wordt ambtshalve een raadsman toegevoegd ingevolge artikel 41 lid 1 Sv.³⁴

Artikel 23 lid 4 Sv erkent een algemeen recht op kennisneming van de stukken die door het OM aan de raadkamer zijn overlegd.³⁵ Het OM is verplicht de stukken die betrekking hebben op de zaak, over te leggen aan de raadkamer. De wet verschaft geen duidelijkheid over welke stukken het precies gaat. Artikel 30 lid 2 Sv maakt het mogelijk de verdachte de kennisneming van processtukken te onthouden in bepaalde stadia van het voorbereidend onderzoek. Dit is vooral van belang in verband met de door de raadkamer te nemen beslissingen over de voorlopige hechtenis. De wet laat toe dat de raadkamer beslist op basis van stukken die de verdachte nog niet kent en waartegen hij zich dus niet heeft kunnen verweren.³⁶ Het doel van deze onthouding is voorkomen dat het voorbereidend onderzoek mislukt door te ver reikende kennis van de verdachte en zijn raadsman omtrent de gegevens waarover de opsporingsambtenaren beschikken. Bepaalde stukken mogen de verdachte nooit worden onthouden, namelijk:

- a) de processen-verbaal die zijn opgemaakt van het verhoor van de verdachte zelf;³⁷
- b) de processen-verbaal van verhoren of handelingen van onderzoek waarbij de verdachte en/of zijn raadsman het recht had aanwezig te zijn, ongeacht of van dat recht gebruik werd gemaakt. Hierop is een uitzondering voor in het geval dat de raadsman wel, maar de verdachte niet aanwezig was. In dat geval mag de kennisneming van een proces-verbaal aan de verdachte worden onthouden, indien blijkt dat het een omstandigheid betrof waarvan de verdachte in het belang van het onderzoek tijdelijk onkundig moest blijven, terwijl met het oog daarop verkeer tussen raadsman en verdachte was verboden. De bedoeling is dat de verdachte, wat hij van zijn raadsman niet mag horen, ook niet door zijn recht tot kennisneming van de processtukken te weten komt;³⁸
- c) de processen-verbaal van verhoren, waarvan de inhoud mondeling aan de verdachte is medegedeeld.³⁹

De kennisneming van deze stukken schaadt het onderzoek niet, omdat zij slechts dienen tot het kunnen nagaan hoe het gebeurde is vastgelegd en om het geheugen op te frissen, terwijl het onthouden van die kennisneming wel de (voorbereiding van de) verdediging zou kunnen belemmeren.

Zodra het gevaar voor het onderzoek is geweken, moeten de beperkende maatregelen eindigen. In de wet zijn de volgende tijdstippen aangewezen⁴⁰:

- indien een gerechtelijk vooronderzoek plaats heeft gevonden: zodra het is gesloten of geëindigd;
- zodra aan de verdachte een kennisgeving van verdere vervolging of de dagvaarding in eerste aanleg is betekend.

³¹ Artikel 23 lid 3 Sv.

³² Reijntjes 2006, p. 120.

³³ Artikel 40 Sv.

³⁴ Hartevelde e.a. 2004, p. 133.

³⁵ Corstens 2008, p. 255.

³⁶ Reijntjes 2006, p. 105-106.

³⁷ Artikel 31 sub a Sv.

³⁸ Artikel 31 sub b Sv.

³⁹ Artikel 31 sub c Sv.

⁴⁰ Artikel 33 Sv.

Volledige openheid van zaken hoeft dus niet te worden geboden. Het begrip ‘processtukken’ is hier bepalend. In het wetboek is niet omschreven wat daaronder moet worden verstaan. In verband met de voorlopige hechtenis valt op dat bij de voorgeleiding aan de rechter-commissaris (R-C) over processtukken nog niet wordt gesproken, terwijl de officier van justitie (OvJ) bij de samenstelling van het dossier dat aan de raadkamer wordt voorgelegd, grote vrijheid heeft.⁴¹ Hij kan op deze manier bij de verdachte tijdelijk stukken onthouden, maar hij mag die dan ook niet ter kennis brengen van de rechter. De verdachte kan hier tegen opkomen door aanvulling te vragen van het dossier.⁴² De rechten die beschreven staan in de artikelen betreffende de raadkamerzitting, kunnen volgens artikel 23 lid 5 Sv buiten toepassing blijven voor zover het belang van het onderzoek daardoor ernstig wordt geschaad.

Naast het recht van de verdachte om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan en het recht op de kennisneming van de stukken, heeft een verdachte recht op een tolk. Personen die geen Nederlands spreken en/of begrijpen en op enigerlei wijze actief deelnemen aan een strafproces, dienen te kunnen worden verstaan door de overige procesdeelnemers. Artikel 191 lid 1 Sv schrijft voor dat wanneer een verdachte, getuige of deskundige de Nederlandse taal niet verstaat, de R-C bevoegd is een tolk te benoemen. In de leden 2 en 3 is ook een regeling opgenomen voor het geval de verdachte of getuige niet of slechts zeer gebrekkig kan horen of spreken en bovendien voor het geval de verdachte of getuige niet of slechts zeer gebrekkig kan schrijven.⁴³

Het is belangrijk de beslissing omtrent de voorlopige hechtenis te plaatsen in het strafproces om te kunnen bepalen of er recht is op een tolk. De beslissing omtrent de voorlopige hechtenis valt in het voorbereidend onderzoek. Het voorbereidend onderzoek is in de terminologie van artikel 132 Sv: *‘Het onderzoek hetwelk aan de behandeling ter terechtzitting voorafgaat’*. Het valt uiteen in het opsporingsonderzoek, het gerechtelijk vooronderzoek en het strafrechtelijk financieel onderzoek. Voor het opsporingsonderzoek is de OvJ verantwoordelijk, terwijl bij het gerechtelijke vooronderzoek de R-C autoriteit heeft. Het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk vooronderzoek kunnen elkaar overlappen.⁴⁴

Over vertolking en vertaling in het opsporingsonderzoek zegt het wetboek niets. Uit jurisprudentie blijkt dat het recht op een tolk ook in het opsporingsonderzoek geldt (zie paragraaf 2.2.1). De HR heeft voorts bepaald: *‘Een onbeperkte aanspraak op vertaling van het schriftelijk procesmateriaal valt althans aan artikel 6 EVRM niet te ontlelen. In het algemeen zal met vertolking van de korte inhoud van daarvoor in aanmerking komende processtukken kunnen worden verstaan’*.⁴⁵ Zo heeft de wetgever verzekerd dat ook bij de handhaving van door de lagere wetgever gegeven regelingen de in het Wetboek van Strafvordering neergelegde procedure, met al haar waarborgen, wordt gevolgd.⁴⁶

Uit het voorgaande blijkt dat een verdachte drie rechten heeft, namelijk:

1. recht om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan;
2. recht op kennisneming van de stukken;
3. recht op een tolk.

Naast deze rechten is het gelijkheidsbeginsel in de gehele procedure van toepassing.

⁴¹ Artikel 23 lid 4 Sv.

⁴² Reijntjes 2006, p. 112-113.

⁴³ Corstens 2008, p. 154.

⁴⁴ Corstens 2008, p. 243.

⁴⁵ HR 16 december 1997, NJ 1998, 352.

⁴⁶ Reijntjes 2006, p. 93.

2.3 Het verloop van de huidige manier van horen in praktische zin⁴⁷

De verdachte wordt op de dag dat hij voor de raadkamer wordt gehoord, overgebracht van het HvB naar de rechtbank. Daar verblijft hij in een cellencomplex, waar hij tot zijn verhoor verblijft. Het cellencomplex is sober ingericht. De verdachte heeft alleen een radio en het contact met medeverdachten. Voordat de verdachte wordt gehoord, heeft hij de gelegenheid om in een kleine ruimte overleg te plegen met zijn advocaat. In deze ruimte zitten advocaat en verdachte gescheiden door middel van glas.

Het verhoor vindt plaats in een eenvoudige, kleine ruimte waar de leden van de raadkamer tegenover de verdachte en zijn raadsman zitten. Links van de rechters zit de OvJ en rechts zit de griffier. Omdat de ruimte zo compact is, grenst de tafel van de OvJ aan de tafel van de leden van de raadkamer. Tijdens het verhoor zijn alle procespartijen informeel gekleed en draagt niemand een toga (dit gebruik verschilt per raadkamer). De ruimte is goed beveiligd en alleen door middel van een pas wordt toegang verleend of uitgang verschaft tot de ruimte. De leden van de raadkamer blijven gedurende alle verhoren op dezelfde plaats. Er is één rechter welke de rol van voorzitter van de raadkamer vervult en het woord neemt. De voorzitter van de raadkamer houdt tijdens het proces in het oog dat de verdachte en/of zijn advocaat niet de zaak inhoudelijk bepleiten.

De verdachte wordt door de politie binnengeleid en neemt plaats, waarna de advocaat binnenkomt en plaats neemt naast zijn cliënt. Gedurende het gehele verhoor is een politieagent aanwezig. De voorzitter van de raadkamer neemt het woord en stelt de personalia van de verdachte vast. Vervolgens wordt kort uitgelegd wat het doel is van de raadkamerzitting en aangegeven dat de verdachte niet tot beantwoording van de vragen verplicht is. Hierna volgt de vordering van de OvJ of het verzoek van de verdachte. Aan de OvJ wordt gevraagd of hij op dat moment bij zijn vordering blijft. Soms voegt de OvJ nog iets toe of wijzigt zijn vordering. Eerst krijgt de verdachte en/of zijn advocaat het woord. De verdachte krijgt de gelegenheid om te laten weten hoe hij over de zaak denkt en/of de advocaat verdedigt zijn cliënt, waarna de OvJ aan het woord gelaten wordt om zijn vordering toe te lichten of zijn standpunt in te nemen over het verzoek van de verdachte. Nadat de OvJ dit gedaan heeft, is de verdachte en/of de advocaat nogmaals aan het woord om op de uitlatingen van de OvJ te reageren. De voorzitter van de raadkamer vraagt aan de overige raadkamerleden of deze nog vragen hebben. Tot slot richt hij zich tot de verdachte en deelt hem mee dat dezelfde dag de beslissing wordt genomen, maar dat het kan zijn dat de verdachte deze de volgende dag zal ontvangen. De beslissing wordt via de fax verstuurd naar het HvB. Na deze mededeling wordt de verdachte weer teruggebracht naar zijn cel, waar hij dient te verblijven totdat alle verdachten verhoord zijn die samen met hem moeten worden vervoerd.

⁴⁷ Deze paragraaf is gebaseerd op onderzoek in de raadkamer in de rechtbank te 's-Gravenhage. Er zijn tussen de verschillende rechtbanken geen grote verschillen in de gang van zaken rondom de raadkamerzitting.

2.4 De toekomst van de huidige manier van horen

In het volgende bericht is de toekomst van de huidige manier van horen te lezen⁴⁸:

Landelijke invoering videoconferentie

17-03-2008

Alle rechtbanken, alle detentiecentra voor vreemdelingen en de grootste Huizen van bewaring worden uitgerust met apparatuur voor videoconferentie. Hierdoor wordt het mogelijk gedetineerde verdachten, vreemdelingen en getuigen en deskundigen in het buitenland op afstand te horen via een directe beeld- en geluidsverbinding.

Het ministerie van Justitie en de Raad voor de rechtspraak hebben deze afspraak gemaakt naar aanleiding van de resultaten van de kosten-batenanalyse die voorafgaand aan de invoering is uitgevoerd. Deze analyse, die is verricht onder regie van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum (WODC) van het ministerie van Justitie, maakt duidelijk dat de invoering besparingen kan opleveren.

Videoconferentie, ook wel telehoren genoemd, wordt al geruime tijd beschouwd als een geschikt middel om de rechterlijke macht te moderniseren en de efficiëntie van de rechtsgang te vergroten. Omdat minder personen hoeven te worden vervoerd, draagt het middel bij aan de veiligheid van gedetineerden en aan de vermindering van de belasting voor het milieu. Videoconferentie zal vooralsnog alleen worden ingezet voor het horen van vreemdelingen, voor het horen van getuigen en deskundigen in het buitenland en voor het horen van verachten in het kader van een (verlenging) gevangenhouding. Hierdoor worden besparingen bereikt op de vervoerskosten van gedetineerden en op de vervoers- en reiskosten van zogenaamde rogatoire commissies.

Sinds 2007 hebben de Raad voor de rechtspraak en de Dienst Justitiële Inrichtingen drie pilots ingericht. Vreemdelingen die in de detentieboot Dordrecht verblijven, kunnen per videoconferentie worden verhoord vanuit de Rechtbank Maastricht. Tussen de Rechtbank Haarlem en het Gemeenschappelijke Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba is een verbinding voor videoconferentie aangelegd en ook de Rechtbank Den Haag past sinds enige tijd videoconferentie toe om getuigen en deskundigen in het buitenland te horen. De ervaringen zijn tot nu toe positief.

Op basis van de uitkomsten van de kosten-batenanalyse en de ervaringen uit de pilots is besloten om videoconferentie landelijk in te voeren. Het ministerie van Justitie en de Raad voor de rechtspraak streven ernaar apparatuur voor videoconferentie de komende jaren te plaatsen bij alle rechtbanken, alle detentiecentra voor vreemdelingen en bij de grootste Huizen van bewaring.

In de voorgaande paragrafen is uitvoerig behandeld wat de huidige manier van horen inhoudt en waar deze zijn wettelijke grondslag vindt. In de toekomst zal een andere manier van horen in de raadkamer plaatsvinden, namelijk door middel van videoconferentie. In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op de definitie van videoconferentie en de strafrechtelijke procedures (in kader van dit onderzoek) waarin videoconferentie een rol speelt.

⁴⁸ <www.Justitie.nl/actueel/persberichten/archief-2008/80317landelijke-invoering-videoconferentie.aspx>, 6 maart 2009.

Hoofdstuk 3 Videoconferentie in strafrechtelijke procedures

In dit onderzoek staat de nieuwe manier van horen centraal, namelijk videoconferentie. In de eerste paragraaf wordt kort weergegeven wat onder videoconferentie wordt verstaan. In de tweede paragraaf wordt vervolgens geschetst in welke strafrechtelijke procedures videoconferentie in het kader van dit onderzoek een rol speelt.

3.1 Videoconferentie

Ingevolge de Memorie van Toelichting (MvT) wordt onder videoconferentie in de wet verstaan: *'de totstandbrenging van een directe beeld- en geluidsverbinding'*.⁴⁹ Videoconferentie betekent in de raadkamerprocedure dat een geluids- en beeldverbinding is tussen de zaal met rechters en OvJ enerzijds en de verdachte in het HvB anderzijds⁵⁰, zodat de verdachte kan worden gehoord. De verdachte hoeft dan niet meer vervoerd te worden vanuit het HvB naar de rechtbank. Camera's, beeldschermen en betrokkenen zijn op beide locaties zo opgesteld dat alle betrokkenen een natuurgetrouw beeld krijgen van hetgeen zich op de andere locatie afspeelt (zie afbeelding 3.1). De griffier bedient tijdens de zitting de apparatuur. Het uitgangspunt is dat het verhoor niet op een gegevensdrager wordt opgeslagen.

Afbeelding 3.1 – Rechtbank Maastricht

Advocaten mogen zelf beslissen op welke plek zij aanwezig zijn tijdens het horen⁵¹. Hierbij is een verschil op te merken tussen 'telehoren' en 'telepleiten'. Bij telepleiten zijn alle procesdeelnemers in de gehoorruimte in het HvB, met uitzondering van de griffier en de rechter(s) die zich in het gerechtshuis bevinden.⁵² Bij telehoren bevindt de advocaat zich net als de griffier en de rechter(s) in de rechtbank.⁵³ De rechtbank bepaalt of en op welk moment de verbinding tot stand komt. Dit is een keuze geweest bij de inrichting en aankoop van de apparatuur. Aan de kant van het HvB is het niet mogelijk zelf de apparatuur aan te zetten, zodat de apparatuur in de rechtbank ook aan gaat. Dat zou ongelukkig zijn, omdat de apparatuur in de rechtbank aan zou kunnen gaan, terwijl in die zaal een andere zaak plaatsvindt.⁵⁴

3.2 Strafrechtelijke procedures waar videoconferentie een rol speelt

In dit onderzoek speelt videoconferentie een rol bij de voorlopige hechtenis in het strafrecht, omdat de rechtmatigheid van de voorlopige hechtenis tijdens de raadkamerzitting wordt getoetst. De toetsing betreft echter bepaalde vormen van voorlopige hechtenis, welke hierna zullen worden uitgewerkt.

In artikel 133 Sv volgt een definitie van voorlopige hechtenis, namelijk: *'onder voorlopige hechtenis wordt verstaan de vrijheidsbeneming ingevolge enig bevel van bewaring,*

⁴⁹ Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 11 (MvT).

⁵⁰ Muller & Vegther 2005, p. 502.

⁵¹ <www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/Procedure/#paragraph3>, 11 februari 2009.

⁵² Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6 (MvT).

⁵³ <pubs.cli.vu/en/pub177.php>, 12 februari 2009.

⁵⁴ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

gevangenneming of gevangenhouding'. Voorlopige hechtenis bevat de door de strafrechter bevolen vormen van vrijheidsbeneming die voorafgaan aan de tenuitvoerlegging van de veroordeling.⁵⁵ De rechter beslist over de toepassing van de voorlopige hechtenis, omdat het vaak gaat om een langere periode van vrijheidsbeneming. Het gaat dan ook om ernstige strafbare feiten waarvan de verdachte, ook om andere dan onderzoeksredenen, tot aan de berechting vast zal blijven zitten.⁵⁶ De grondslag voor de voorlopige hechtenis is te vinden in artikel 63 en 93 Sv, artikel 5 lid 1 sub c EVRM en artikel 9 lid 1 Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en politieke rechten (IVBP)⁵⁷. De voorlopige hechtenis wordt in beginsel ondergaan in een HvB.⁵⁸ Gedurende maximaal tien dagen is de tenuitvoerlegging ook in een politiebureau toegestaan.⁵⁹

Om voorlopige hechtenis te kunnen toepassen, dient voldaan te worden aan de wettelijke voorwaarden ingevolge het Wetboek van Strafvordering. Er zijn een viertal voorwaarden:

1. Er moeten **ernstige bezwaren** zijn tegen de verdachte, welke blijken uit feiten of omstandigheden;⁶⁰ Er moet meer zijn dan een redelijk vermoeden van schuld in de zin van artikel 27 Sv. Voor de toepassing van voorlopige hechtenis moet het waarschijnlijk zijn dat de verdachte het strafbare feit heeft begaan.⁶¹
2. **Gevalen** van voorlopige hechtenis;⁶² De belangrijkste categorie van gevallen is omschreven in artikel 67 lid 1 sub a Sv: *'een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld'*.
3. **Gronden** voor voorlopige hechtenis;⁶³ Er zijn verschillende gronden die het mogelijk maken dat voorlopige hechtenis wordt toegepast. Bijvoorbeeld het ernstige gevaar voor vlucht.⁶⁴ Dit moet blijken uit bepaalde gedragingen van de verdachte of uit bepaalde, hem persoonlijk betreffende, omstandigheden.
4. **Anticipatiegebod**;⁶⁵ Met de term anticipatiegebod wordt bedoeld op de eis dat een bevel tot voorlopige hechtenis achterwege moet blijven indien ernstig rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat aan de verdachte in geval van veroordeling geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel zal worden opgelegd, dan wel dat hij bij tenuitvoerlegging van het bevel langere tijd van zijn vrijheid zal worden beroofd dan de straf of maatregel zal duren. Er dient dus te worden geanticipeerd op de beslissing van de zittingsrechter.⁶⁶

In de procedure omtrent de voorlopige hechtenis wordt de verdachte verscheidende keren gehoord, om te toetsen of de voorlopige hechtenis rechtmatig geschiedt. Deze toetsing is belangrijk, omdat de verdachte de gelegenheid moet krijgen zich te verweren tegen deze vrijheidsbeneming. Eén van die toetsingsmomenten speelt zich af in de raadkamer. Zoals uit artikel 133 Sv blijkt, kent de wet drie vormen van voorlopige hechtenis.

Per vorm wordt aangegeven of dit het verhoor een raadkamerzitting betreft, om zo een beeld te krijgen in welke gevallen een verdachte verhoord wordt door de raadkamer.

1. Bewaring;

Bewaring wordt ingevolge artikel 63 Sv op vordering van de OvJ door de R-C bevolen. Dit bevel kan ten hoogste voor een termijn van veertien dagen worden

⁵⁵ Corstens 2008, p. 396.

⁵⁶ Mevis 2006, p. 276.

⁵⁷ Corstens 2008, p. 397-398.

⁵⁸ Artikel 9 lid 2 sub a Penitentiaire beginselenwet (Pbw); Mevis 2006, p. 278.

⁵⁹ Artikel 15a Pbw; Corstens 2008, p. 427.

⁶⁰ Artikel 67 lid 3 Sv.

⁶¹ Cleiren & Nijboer (red.) 2007, p. 224.

⁶² Artikel 67 lid 1 Sv.

⁶³ Artikel 67a Sv.

⁶⁴ Artikel 67a lid 1 sub a Sv.

⁶⁵ Artikel 67 a lid 3 Sv.

⁶⁶ Corstens 2008, p. 404-412.

gegeven.⁶⁷ Voordat de R-C het bevel geeft, hoort hij de verdachte.⁶⁸ Deze vorm van voorlopige hechtenis betreft de voorgeleiding voor de R-C en niet de raadkamerzitting.

2. Gevangenhouding;

Volgend op de bewaring kan de gevangenhouding door de rechtbank worden bevolen, op vordering van de OvJ, voor de duur van negentig dagen.⁶⁹ Dit betekent dat niet meer de R-C, maar de raadkamer van de rechtbank de bevoegde instantie is. Onder de 'rechtbank' van artikel 65 lid 1 Sv, wordt de raadkamer van de rechtbank verstaan ingevolge artikel 21 lid 1 Sv. Dit is een apart rechterlijk college dat incidenteel dergelijke beslissingen neemt, voorafgaande aan de terechtzitting.⁷⁰

3. Gevangenneming;

De rechtbank kan, ambtshalve of op vordering van de OvJ, na aanvang van het onderzoek ter terechtzitting de gevangenneming van een verdachte bevelen. In artikel 65 lid 2 Sv staat dat de rechtbank de verdachte vooraf hoort. Opmerking verdient dat het horen van de verdachte niet verplicht is.⁷¹ Indien de OvJ op de terechtzitting de gevangenneming vordert, zal de verdachte ter terechtzitting de gelegenheid moeten krijgen zich over de vordering uit te laten, conform de algemene regel van artikel 329 Sv.⁷²

Zoals uit bovenstaande opsomming blijkt, wordt een verdachte bij vordering van de gevangenhouding gehoord door de raadkamer. In deze procedure zal videoconferentie een rol gaan spelen (zie paragraaf 5.1.3).

⁶⁷ Artikel 64 lid 1 Sv; Corstens 2008, p. 400.

⁶⁸ Artikel 63 lid 4 Sv.

⁶⁹ Artikel 65 lid 1 jo. artikel 66 lid 1 Sv; Mevis 2006, p. 276.

⁷⁰ Mevis 2006, p. 276.

⁷¹ Cleiren & Nijboer (red.) 2007, p. 218.

⁷² Corstens 2008, p. 403.

Hoofdstuk 4 Videoconferentie en de wet- en regelgeving

In dit hoofdstuk wordt in de eerste paragraaf een korte schets gemaakt van het project 'Videoconferentie bij rechtbanken en penitentiaire inrichtingen'. In de tweede paragraaf wordt de wetgeving besproken die het mogelijk maakt dat videoconferentie wordt toegepast. Als laatste wordt een paragraaf gewijd aan de rechten van een verdachte bij de toepassing van videoconferentie.

4.1 Het project videoconferentie

Het project 'Videoconferentie bij rechtbanken en penitentiaire inrichtingen', valt onder het programma 'e-Rechtsbestel'. De heer Van den Hoogen is programmamanager en mevrouw Grijns is de landelijke projectleider van het project en verantwoordelijk voor de invoering van videoconferentie in Nederland. Beiden zijn werkzaam bij het Ministerie van Justitie in 's-Gravenhage. Een programma bestaat uit een aantal projecten met een zelfde soort thema of doel. Het doel van het programma e-Rechtsbestel is zorgen dat organisaties uit de justitiële keten beter samenwerken op digitaliseringsgebied. Justitie voert het projectmanagement uit, waarbij de organisaties worden samengebracht in één project. Soms financiert Justitie een deel of wordt subsidie gegeven. Ook kan het zijn dat de wetgeving moet worden aangepast. Dit is ook het geval geweest bij dit project (zie paragraaf 4.2).⁷³

Het project is gestart na afloop van de pilot met de detentieboot Dordrecht en de Rechtbank Maastricht (zie paragraaf 4.2). Er is een programma van eisen opgesteld door TNO, in opdracht van de Raad voor de Rechtspraak en de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) over de beschrijving van de gewenste levering en diensten.⁷⁴ Daarna is er een ex ante onderzoek gedaan door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie, naar de kosten en baten van videoconferentie.⁷⁵ Nadat het onderzoek door het WODC was afgerond, is een raamcontract opgesteld voor de aanschaf van de apparatuur. Het contract is Europees aanbesteed en KPN heeft uiteindelijk het contract gekregen. KPN heeft een samenwerkingsverband met Avex en samen zijn deze bedrijven verantwoordelijk voor de apparatuur.⁷⁶

De Dienst Vervoer & Ondersteuning (DV&O) is op dit moment verantwoordelijk voor het vervoer van gedetineerden van de detentieplek naar de rechtbank, door middel van het plannen van de ritten en het uitvoeren van deze ritten. Mevrouw Grijns heeft in 2008 de DV&O benaderd om te participeren in het project Videoconferentie bij rechtbanken en penitentiaire inrichtingen. In de toekomst zou de DV&O een extra taak krijgen, namelijk het verzorgen van de logistieke verbindingen tussen de rechtbanken en de verschillende inrichtingen waar de verdachten zijn gedetineerd om videoconferentie mogelijk te maken. In juni 2009 is duidelijk geworden dat de rol van DV&O bij de toepassing van videoconferentie anders gaat worden. De DV&O heeft haar logistieke expertise ingebracht in het project en een landelijk logistiek model ontwikkeld en gepresenteerd aan de diverse ketenpartners die betrokken zijn bij dit proces. Dit logistiek model is de basis waarop de planning en coördinatie van videoconferentie plaats kan vinden. Op basis van deze presentatie heeft de vertegenwoordiging van de rechtspraak besloten dat de rechtbanken de procesaanvraag, het coördineren en inplannen van videoconferenties zelf gaan uitvoeren. Het coördineren van aanvragen en het inplannen van videoconferenties is dan voor de DV&O niet meer aan de

⁷³ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

⁷⁴ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document.

⁷⁵ *Ex ante evaluatie van videoconferencing in het strafrecht en vreemdelingenbewaringszaken* 2007.

⁷⁶ Interview mw. M.J. Grijns, projectleider bij het Ministerie van Justitie, 15 april 2009, zie bijlage C.

orde. Op basis van bovenstaande verandering is met DV&O afgesproken dat haar rol zich nu meer zal richten op het optreden bij een technische storing/calamiteit. Mocht er een calamiteit zijn, waardoor de videoconferentie geen doorgang kan vinden, zal de betreffende rechtbank een beroep kunnen doen op de DV&O voor het fysieke vervoer van de verdachte naar de rechtbank. DV&O kan hierin, afhankelijk van het afgesproken service level, garanties afgeven dat dit op dag '0' kan worden gegarandeerd. Met dag '0' wordt de dag bedoeld dat de verdachte op de rechtbank moet verschijnen, oftewel de dag van uitvoering.⁷⁷

De landelijke projectgroep is op dit moment bezig met het ontwikkelen van een handboek, welke de titel heeft: Handboek Telehoren. Praktische Invoering.⁷⁸ Het derde concept is in juni 2009 opgesteld. Met het handboek wordt gezorgd dat niet iedere locatie het wiel opnieuw gaat uitvinden. Het Thema Team is ingehuurd door de projectgroep om in overleg met de projectgroep de inhoud van het handboek samen te stellen. Het Thema Team is een bedrijf dat ondersteunt in de technische, organisatorische en functionele invoering en borging van het werken met videoconferentie.⁷⁹ Het handboek is opgedeeld uit drie delen. In het eerste deel wordt uiteengezet wat nodig is om videoconferentie optimaal in te voeren. Het tweede deel doet dienst als informatiebron en naslagwerk vanaf het moment dat videoconferentie daadwerkelijk operationeel is. Het derde deel fungeert als naslagwerk voor contracten en afspraken.⁸⁰ Het Thema Team heeft met behulp van verschillende partijen een DVD opgesteld: 'Telehoren, het toereikend alternatief'.⁸¹ Op dit moment gaat de projectgroep de invoering van videoconferentie in het landelijk overleg structureren.⁸²

4.2 De huidige stand van zaken op het gebied van wet- en regelgeving

Op 11 oktober 2004 is het wetsvoorstel ingediend, dat heeft geleid tot een wettelijke voorziening voor videoconferentie in het strafrecht. De titel van dit wetsvoorstel luidt: *'Wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering en enige andere wetten in verband met het gebruik van de videoconferentie in het strafrecht'*.⁸³ De wet is opgenomen in het Staatsblad 388 van 2 augustus 2005 en de inwerkingtreding is opgenomen in het Staatsblad 609 van 7 december 2006. De wet is in werking getreden met ingang van 1 januari 2007.⁸⁴

Het bovenstaande wetsvoorstel is aangekondigd door het toenmalige kabinet in een vastgesteld veiligheidsprogramma 'Naar een veiliger samenleving'.⁸⁵ In het veiligheidsprogramma is opgenomen dat in videoconferentie in strafzaken voor verdachten in de raadkamer zal worden voorzien, om de efficiëntie van het strafproces te verbeteren. Het wetsvoorstel voorziet in een wettelijke regeling om het horen per videoconferentie op verschillende momenten in het strafproces, of de aanloop daartoe mogelijk te maken.⁸⁶ Het voorstel is ruimer dan hetgeen in het veiligheidsprogramma is aangegeven.

Bij de invoering van videoconferentie zijn er, vanuit het Wetboek van Strafrecht en Strafrecht de artikelen 78a Sr en 131a Sv ingevoerd. De inhoud van deze wetteksten komt overeen. Bij deze artikelen is een Algemene Maatregel van Bestuur (AMvB) opgesteld, welke de titel draagt: 'Besluit videoconferentie'.⁸⁷ Samen vormen zij de wettelijke regeling die videoconferentie mogelijk maakt.

⁷⁷ Interview dhr. R. Petersen, senior accountmanager bij DV&O, 14 april 2009, zie bijlage D.

⁷⁸ Handboek Telehoren. Praktische invoering, Ministerie van Justitie, 3 juni 2009, intern document.

⁷⁹ <www.themateam.nl>, 25 juni 2009.

⁸⁰ Handboek Telehoren. Praktische invoering, Ministerie van Justitie, 3 juni 2009, intern document, p. 4.

⁸¹ De DVD is aan de scriptie toegevoegd.

⁸² Interview mw. M.J. Grijns, projectleider bij het Ministerie van Justitie, 15 april 2009, zie bijlage C.

⁸³ <www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29828_invoering_videoconferentie?zoekrol=vgh5mt4dsdk1>, 9 maart 2009.

⁸⁴ Stb. 2006, 609.

⁸⁵ Kamerstukken II 2002/03, 28 684, nr. 1.

⁸⁶ Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 1 (MvT).

⁸⁷ <www.wetten.overheid.nl>, 23 juni 2009; zie bijlage E.

Het besluit bevat drie hoofdstukken, namelijk:

- hoofdstuk I. Toepassing ingevolge het vreemdelingenrecht;
- hoofdstuk II. Toepassing ingevolge het strafrecht;
- hoofdstuk III. Eisen aan het systeem.

Hieronder zal een uitwerking worden gegeven van elk lid uit artikel 78a Sr/131a Sv, in samenhang met een toepasselijk artikel uit het Besluit videoconferentie.

Artikel 78a lid 1 Sr/artikel131a lid 1 Sv jo. artikel 2 Besluit videoconferentie

Artikel 78a Sr, 131a Sv lid 1 luidt als volgt:

1. Waarin dit wetboek de bevoegdheid wordt gegeven tot het horen, verhoren of ondervragen van personen, wordt daaronder, met uitzondering van bij algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen, mede begrepen horen, verhoren of ondervragen per videoconferentie, waarbij een directie beeld- en geluidsverbinding totstandkomt tussen de betrokken personen.

Ingevolge lid 1 is het uitgangspunt dat videoconferentie in beginsel in alle gevallen waarin een persoon wordt gehoord, kan worden toegepast.⁸⁸

In artikel 2 van het Besluit videoconferentie is een opsomming gemaakt van de gevallen waarin geen gebruik kan worden gemaakt van videoconferentie:

- 1. In de navolgende gevallen wordt geen gebruik gemaakt van videoconferentie:*
- a) ten aanzien van een minderjarige verdachte of veroordeelde, vanaf de fase van de inbewaringstelling;*
 - b) ten aanzien van de verdachte indien ten aanzien van hem het vermoeden bestaat van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens;*
 - c) ten aanzien van de verdachte van een zedenmisdrijf waarvan voorlopige hechtenis is toegelaten;*
 - d) ten aanzien van de verdachte van een strafbaar feit waarbij een dodelijk slachtoffer is gevallen;*
 - e) ten aanzien van de verdachte indien het slachtoffer ter zitting gebruik maakt van het spreekrecht.*
- 2. In de navolgende gevallen wordt geen gebruik gemaakt van videoconferentie, tenzij met instemming van de verdachte of diens raadsman:*
- a) ten aanzien van de verdachte, die in de desbetreffende zaak wordt voorgeleid voor de rechter-commissaris in verband met de inbewaringstelling.*
 - b) ten aanzien van de verdachte, bij de inhoudelijke behandeling van de zaak ter terechtzitting van de meervoudige kamer.*
- 3. Van de toepassing van videoconferentie wordt bovendien geen gebruik gemaakt indien de te horen persoon een zodanige auditieve of visuele handicap heeft waardoor redelijkerwijs kan worden verondersteld dat videoconferentie afbreuk doet aan zijn inbreng of positie in het strafproces, dan wel aan de rechten van andere procesdeelnemers.*
- 4. In afwijking van het eerste en tweede lid kan van videoconferentie gebruik worden gemaakt indien de meervoudige of enkelvoudige kamer bepaalt dat videoconferentie noodzakelijk is in het bijzondere belang van de beveiliging van de zitting.*

De bovenstaande opsomming is tot stand gekomen na overleg met diverse betrokken partijen. De gevallen hebben gemeen dat de meeste toekomstige gebruikers deze situaties vooralsnog niet geschikt achten om via videoconferentie te laten plaatsvinden. In de gevallen die niet in de regeling worden genoemd, kan derhalve videoconferentie worden toegepast. Overigens bestaat er geen verplichting tot toepassing van videoconferentie in die gevallen. Het wettelijk kader biedt de mogelijkheid.⁸⁹ Hieronder wordt per lid van het artikel een toelichting gegeven.

Artikel 2 lid 1 Besluit videoconferentie

Onderdeel a heeft betrekking op minderjarige verdachten of veroordeelden. Bij de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel werd aangegeven dat, mede vanwege het

⁸⁸ Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 8 (MvT).

⁸⁹ Stb. 2006, 610, p. 5.

pedagogische karakter van het jeugdstrafrecht, toepassing van videoconferentie niet geschikt werd geacht.

Gevalen waarin het vermoeden bestaat dat bij de verdachte sprake is van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens, lenen zich slecht voor toepassing van videoconferentie bij zijn verhoor (sub b). In die gevallen zal de communicatie vanwege deze omstandigheid al moeilijker verlopen. Er zijn geen richtlijnen opgesteld, waarin de gevallen worden beschreven wanneer sprake is van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens.⁹⁰ Ingevolge artikel 39 Sr is iemand die een strafbaar feit begaat, niet strafbaar als het feit hem *'wegens gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van zijn geestvermogens niet kan worden toegerekend'*. Er bestaat in de literatuur geen eenstemmigheid over de vraag wat onder (niet-) toerekenbaarheid moet worden verstaan.⁹¹ Cruciaal in het kader van het horen via videoconferentie is of de verdachte op het moment van horen in staat is om te worden gehoord via videoconferentie.

De zaken in sub c en d worden op dit moment ongeschikt geacht om het verhoor van verdachte via videoconferentie te laten plaatsvinden. Het betreft zeer ernstige zaken, in het kamerstuk wordt hier niet dieper op ingegaan. In sub e wordt toepassing van videoconferentie ten aanzien van de verdachte uitgesloten, wanneer het slachtoffer ter zitting gebruik maakt van diens spreekrecht. Zodoende komen de gevolgen van wat de verdachte ten laste is gelegd in beeld. Daarnaast kan dat bijdragen aan het besef van de verdachte over wat hij heeft gedaan.⁹² De confrontatie tussen verdachte en slachtoffer is in dit geval met name belangrijk.

Artikel 2, lid 2 Besluit videoconferentie

Het tweede lid geeft een tweetal gevallen weer waarbij geen toepassing wordt gegeven aan videoconferentie tenzij de verdachte of diens raadsman daarmee instemmen. Onderdeel a is een situatie waarin het in één ruimte aanwezig zijn van de partijen duidelijk toegevoegde waarde heeft, mede omdat dan door de R-C de exacte beschuldiging wordt beoordeeld. Tevens beslist de R-C tot bewaring voor een langere duur dan in de daaraan voorafgaande periode. Dat is ook reden om de verdachte goed te kunnen beoordelen, mede om te bezien of hij wellicht detentieongeschikt is. Onderdeel a betreft niet de voorgeleiding voor de R-C in verband met de rechtmatigheidstoets van de inverzekeringstelling. Onderdeel b laat toe dat de verdachte afstand kan doen van zijn aanwezigheidsrecht. Hij is immers niet verplicht tot verschijnen, tenzij de rechter anders beveelt.⁹³

Artikel 2 lid 3 Besluit videoconferentie

Dit lid is zowel van toepassing op de verdachte of veroordeelde als op andere personen die gehoord worden, bijvoorbeeld getuigen of deskundigen. Het gaat overigens niet om elke handicap, maar alleen om die, waarvan toepassing van videoconferentie afbreuk zou doen aan het horen. Hier ligt dus enige beoordelingsruimte voor degene die het verhoor leidt.⁹⁴

Artikel 2 lid 4 Besluit videoconferentie

Het lid geeft ten aanzien van de uitgesloten situaties aan dat toch videoconferentie gebruikt kan worden wanneer de rechter dat noodzakelijk acht voor de bijzondere beveiliging van de zitting. Videoconferentie kan in die gevallen een goed alternatief zijn voor de situaties waarin tot nu toe gebruik gemaakt moet worden van de extra beveiligde rechtszalen. De regeling beoogt niet videoconferentie toe te passen als alternatief voor de reguliere beveiliging ter zitting.⁹⁵

⁹⁰ Stb. 2006, 610, p. 6.

⁹¹ Cleiren & Nijboer (red.) 2008, p. 342.

⁹² Stb. 2006, 610, p. 6.

⁹³ Stb. 2006, 610, p. 7.

⁹⁴ Stb. 2006, 610, p. 7.

⁹⁵ Stb. 2006, 610, p. 7.

Artikel 78a lid 2 Sr, 131a lid 2 Sv jo. artikel 3 Besluit videoconferentie

Lid 2 van artikel 78a Sr en artikel 131a Sv luidt als volgt:

2. De voorzitter van het college, de rechter, de rechter-commissaris of ambtenaar die met de leiding over het horen is belast, beslist of van videoconferentie gebruik gemaakt wordt, waarbij het belang van het onderzoek in aanmerking wordt genomen. Alvorens te beslissen wordt de te horen persoon of diens raadsman en in voorkomende gevallen de officier van Justitie, in de gelegenheid gesteld hun mening kenbaar te maken over de toepassing van videoconferentie. Bij algemene maatregel van bestuur kunnen hierover nadere regels worden gesteld.

In het tweede lid van de artikelen is aangegeven wie over de toepassing van videoconferentie beslist. Het gaat hierbij om de voorzitter van het gerechtshof dan wel de HR, de rechter in eerste aanleg of de R-C. Bij de politie is de hulpofficier van justitie (hOvJ) belast met de verhoren.⁹⁶ Uit artikel 78a lid 2 Sv volgen twee belangrijke voorwaarden die door de R-C in acht moeten worden genomen alvorens te beslissen of al dan niet een videoconferentie plaats zal vinden.

Ten eerste moet het belang van het onderzoek in aanmerking worden genomen. Wat de wetgever hiermee beoogt is nog niet uitgekristalliseerd.

Ten tweede dient de verdachte of diens raadsman (en in voorkomende gevallen de OvJ) in de gelegenheid te worden gesteld hun mening over de toepassing van videoconferentie kenbaar te maken. Er bestaat echter geen instemmingsrecht van de betrokken partijen bij de toepassing van videoconferentie.⁹⁷ Er wordt de mogelijkheid gegeven nadere regels te stellen over het kenbaar maken van de mening van verschillende partijen over de toepassing van videoconferentie in een bepaalde situatie.⁹⁸ Deze regels zijn vastgesteld in artikel 3 van het Besluit videoconferentie:

- 1. Indien de te horen persoon schriftelijk wordt opgeroepen teneinde te worden gehoord, geeft deze oproep aan of tijdens het horen gebruik zal worden gemaakt van videoconferentie. De oproep vermeldt op welke wijze en binnen welke termijn hij kan aangeven zich niet te kunnen verenigen met het gebruik van videoconferentie.*
- 2. De mededeling van de te horen persoon dan wel in voorkomende gevallen de officier van Justitie, dat hij zich niet met de gebruikmaking van videoconferentie kan verenigen, wordt schriftelijk gedaan en bevat de gronden waarop het verzoek berust. De mededeling wordt gericht aan de voorzitter van de meervoudige of enkelvoudige kamer, de rechter-commissaris of de ambtenaar die met de leiding over het horen is belast.*
- 3. Op een mededeling als bedoeld in het tweede lid wordt zo spoedig mogelijk beslist door de voorzitter van de meervoudige of enkelvoudige kamer, de rechter-commissaris of de ambtenaar die met de leiding van het horen is belast. Aan de te horen persoon en diens raadsman, onderscheidenlijk in voorkomende gevallen de officier van Justitie, wordt de beslissing uiterlijk vierentwintig uur voor aan van het horen meegedeeld.*
- 4. Indien geen schriftelijke oproep aan het horen voorafgaat, kan de te horen persoon, dan wel in voorkomende gevallen de officier van Justitie, niet later dan direct bij aanvang van het verhoor aan de voorzitter van de meervoudige of enkelvoudige kamer, de rechter-commissaris of de ambtenaar die met de leiding over het horen is belast, mondeling dan wel schriftelijk mededelen zich niet te kunnen verenigen met het gebruik van videoconferentie, onder vermelding van de gronden. Op deze mededeling wordt beslist door de voorzitter van de meervoudige of enkelvoudige kamer, de rechter-commissaris of de ambtenaar die met de leiding over het horen is belast.*

Lid 3 voorziet in een flexibele regeling waaraan naar gelang de verhoorsituatie nadere invulling zal worden gegeven. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen gevallen waarin een schriftelijke oproep voor een verhoor wordt gestuurd en gevallen waarin dat niet zo is.

Dit eerste lid geeft melding van wijze en termijn waarin eventueel bezwaar kan worden gemaakt, voor de gevallen waarin de te horen personen schriftelijk worden opgeroepen. Deze mededeling moet schriftelijk zijn. Blijkens de memorie van toelichting (MvT) zouden betrokkenen hun mening via de griffier van de rechtbank kenbaar kunnen maken.⁹⁹

⁹⁶ Stb. 2006, 610, p. 4.

⁹⁷ Memo: videoconferentie, gemaakt door E. Dinjens, werkzaam in de Rechtbank 's-Gravenhage, 2 juli 2008, intern document.

⁹⁸ Stb. 2006, 610, p. 4.

⁹⁹ Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3 (MvT)

Het derde lid geeft aan dat zo spoedig mogelijk nadat de mededeling is ingediend hierop wordt beslist. De beslissing is vormvrij en kan zowel mondeling als schriftelijk worden gegeven. Zij dient uiterlijk 24 uur voor de aanvang van het horen aan de te horen persoon (en eventueel diens raadsman) te worden meegedeeld. Het vierde lid geeft een regeling voor de gevallen dat aan het horen geen schriftelijke oproep vooraf is gegaan. In de beginfase van het strafproces, met name die van de opsporing, wordt hiervan niet altijd gebruik gemaakt. Het verdient aanbeveling om, wanneer videoconferentie aan de orde is, de oproepen zo veel mogelijk schriftelijk te laten plaatsvinden. Het kenbaar maken van het zich niet kunnen verenigen met de toepassing van videoconferentie mag zowel schriftelijk als mondeling geschieden. Direct daarop wordt ten aanzien van de mededeling een beslissing genomen.¹⁰⁰

Artikel 78a lid 3 Sr/artikel 131a lid 3 Sv

Hieronder volgt artikel 78a lid 3 Sr/artikel 131 lid 3 Sv:

3. Tegen de beslissing om van videoconferentie gebruik te maken staat geen afzonderlijk rechtsmiddel open.

Zoals eerder is aangegeven, is het wetsvoorstel ingevoerd met het oogpunt op efficiënt werken.¹⁰¹ Met deze reden is gekozen om niet per individueel geval te bepalen of videoconferentie van toepassing is. Naar mijn mening is dit bij dit lid ook het oogpunt geweest, omdat de termijnen in het strafrecht in het begin kort zijn.

Artikel 78a lid 4 Sr/artikel 131a lid 4 Sv jo. artikel 4 Besluit videoconferentie

Artikel 78a lid 4 Sr/artikel 131a lid 4 Sv luidt als volgt:

4. Bij of krachtens algemene maatregel van bestuur worden regels gesteld omtrent:
a. de eisen waaraan de techniek van videoconferentie dient te voldoen, onder meer met het oog op de onschendbaarheid van vastgelegde waarnemingen;
b. de controle op naleving van de eisen, bedoeld onder a.

In dit lid wordt aangegeven dat regels worden gesteld over de eisen waaraan de techniek van videoconferentie dient te voldoen. De eisen worden onder meer gesteld om de onschendbaarheid van vastgelegde waarnemingen te waarborgen en betreffen tevens de controle op de gestelde eisen.¹⁰² In artikel 4 van het Besluit zijn deze eisen uitgewerkt:

1. Het systeem door middel waarvan videoconferentie wordt toegepast, is zodanig ingericht dat:
a) de betrokken personen een natuurgetrouwe weergave krijgen van hetgeen zich in de andere ruimte afspeelt;
b) overleg kan worden gevoerd zonder dat dit voor derden hoorbaar is;
c) stukken kunnen worden uitgewisseld, en
d) het systeem beveiligd is tegen verlies of tegen enige vorm van onrechtmatige verwerking;
e) het systeem aan de internationale standaarden voldoet indien de videoconferentie plaatsvindt met een persoon die zich buiten Nederland bevindt.

2. Bij regeling van Onze Minister van Justitie kunnen nadere eisen worden gesteld aan het systeem, bedoeld in het eerste lid.

De eisen aan de techniek waarmee de videoconferentie tot stand komt, zijn reeds gegeven voor de toepassing in het vreemdelingenrecht. Voor het strafrecht wordt er één eis aan toegevoegd, namelijk dat het systeem moet voldoen aan de internationale standaarden die gelden voor videoconferentie, indien de persoon zich buiten (het land) Nederland bevindt. Deze standaarden zijn ontwikkeld door de Internationale Telecommunication Union (ITU), onderdeel van de VN.¹⁰³ Ingevolge het tweede lid kunnen nadere eisen worden gesteld aan het systeem bedoeld in lid 1.

¹⁰⁰ Stb. 2006, 610 p. 8.

¹⁰¹ Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 1 (MvT).

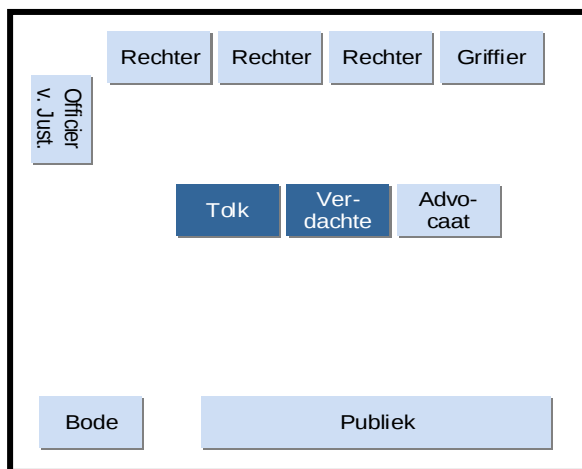
¹⁰² Stb. 2006, 610 p. 4.

¹⁰³ Stb. 2006, 610, p. 9.

Nederland heeft volgens de heer Van den Hoogen, goed nagedacht over de inrichting van de videoconferentieruimte en alle aspecten waarmee rekening moet worden gehouden bij het tot stand brengen van een videoverbinding.¹⁰⁴ Dit komt ook naar voren in het programma van eisen van de Raad voor de Rechtspraak en de DJI over de beschrijving van de gewenste levering en diensten.¹⁰⁵ In dit document is in zeventien pagina's nauwkeurig omschreven aan welke eisen het systeem dient te voldoen. Hieronder wordt per sub van artikel 4 van het Besluit uitgewerkt welke eisen aan het systeem zijn gesteld, aan de hand van het programma van eisen.

Volgens artikel 4 lid 1 sub a van het Besluit is het belangrijkste dat alle procesdeelnemers een realistische en duidelijke weergave krijgen van de gang van zaken aan de andere kant van de verbinding. De belangen van de betrokken personen moeten voldoende gewaarborgd worden. Beeld en geluid moeten goed op elkaar zijn afgestemd en zonder noemenswaardige vertraging worden weergegeven. Voorts moeten het uiterlijk, gelaatsuitdrukkingen, mondbewegingen, kijkrichtingen, gebaren en lichaamshouding van de betrokkenen duidelijk waarneembaar zijn. Ook overige personen die in de andere ruimte aanwezig zijn, dienen zichtbaar te zijn.¹⁰⁶ Aan de ruimte waar videoconferentie wordt toegepast is de eis gesteld dat er onderling overleg mogelijk dient te zijn, zonder dat dit voor derden hoorbaar is.¹⁰⁷

In het strafrecht is er sprake van meestal zes, soms acht actoren: de verdachte, tolk, advocaat, één (enkelvoudige kamer) of drie (meervoudige kamer) rechters, de griffier en de OvJ. Er is een extra actor bij het horen van een getuige of deskundige ter terechtzitting (en soms een extra tolk). Hiernaast volgt de opstelling in de raadkamer (figuur 4.1)

Figuur 4.1 – Opstelling in de raadkamer

De opstelling moet zo zijn dat er zowel telehoren en telepleiten kan worden toegepast. Hieronder wordt zowel voor telehoren als voor telepleiten de opstelling in de Penitentiaire Inrichting (PI) als de zittingszaal geschetst. Als er sprake is van telehoren:

- PI-ruimte: verdachte en tolk
- Zittingszaal: advocaat, rechter(s), griffier, OvJ

Indien er sprake is van telepleiten:

- PI-ruimte: verdachte, tolk en advocaat
- Zittingszaal: rechter(s), griffier, OvJ¹⁰⁸

Op het focusscherm zijn de actoren in de andere ruimte zichtbaar. Op het overzichtsscherm is een overzicht van de situatie in de andere ruimte te zien. Documenten kunnen worden getoond op het informatiescherm.

¹⁰⁴ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

¹⁰⁵ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document.

¹⁰⁶ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 2.

¹⁰⁷ Artikel 4 lid 1 sub b Besluit videoconferentie.

¹⁰⁸ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 4-5.

De posities van de camera's moeten het volgende mogelijk maken:

- als een actor naar de persoon op het scherm kijkt, dan moet het voor die persoon duidelijk zijn dat naar hem of haar gekeken wordt;
- als personen elkaar in de andere ruime aankijken, dan moet dit duidelijk worden voor de actor die dit op het beeldscherm ziet.

De beeldindeling van het focusscherm moet zo zijn dat de onderstaande zaken voor elke actor duidelijk worden:

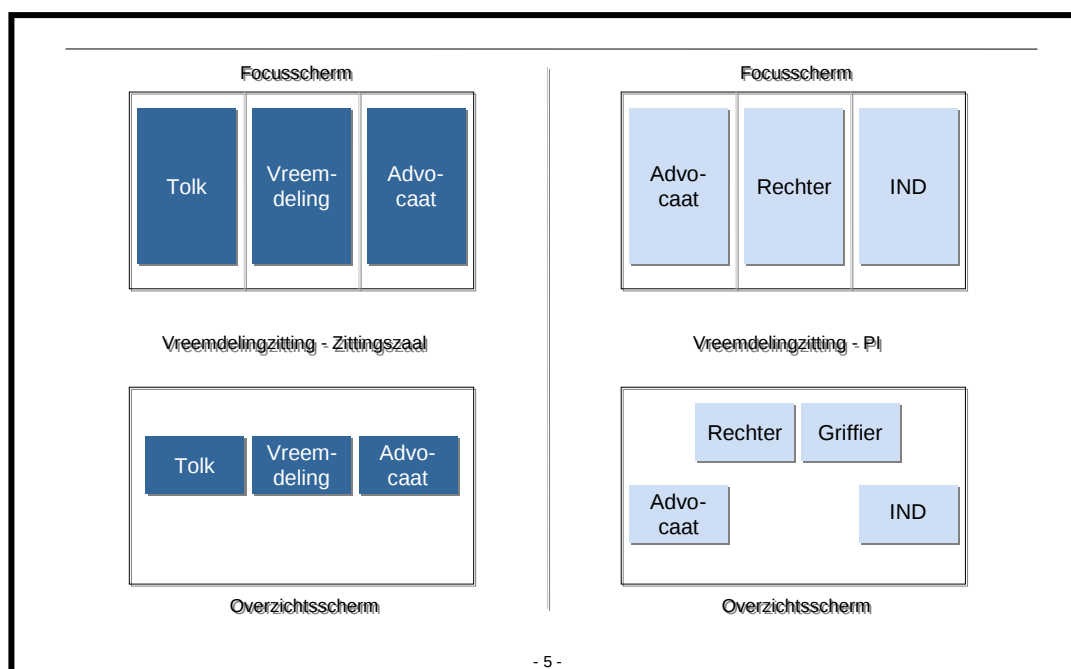
- gezichtsuitdrukkingen;
- mondbewegingen;
- kijkrichtingen;
- gebaren;
- lichaamshouding van het bovenlichaam;
- de tafel en de daarop liggende voorwerpen en handen.¹⁰⁹

Onderzoeker heeft waargenomen dat in de Rechtbank Maastricht in de zittingszaal plakband op de tafels is aangebracht, zodat voor de betreffende personen duidelijk is hoever ze kunnen bewegen en toch in beeld blijven (zie figuur 4. 2).

Figuur 4.2 – Rechtbank Maastricht

De positie van de focusbeelden van de actoren op het focusscherm (bijvoorbeeld dat de tolk links zit en de advocaat rechts), moeten overeenstemmen met de positie in de werkelijkheid van de ruimte en dus met het beeld van diezelfde actoren op het overzichtsscherm. Hieronder is in figuur 4.3 een voorbeeld hiervan uit het vreemdelingenrecht te zien¹¹⁰:

Figuur 4.3 – Voorbeeld van mapping

¹⁰⁹ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 7-8.

¹¹⁰ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 7-8.

Ingevolge artikel 4 lid 1 sub c bestaat het recht dat stukken kunnen worden uitgewisseld. Dit kan door middel van het apparaat op figuur 4.4.

In de praktijk wordt daar op dit moment bijna of geen gebruik van gemaakt.¹¹¹ Dit apparaat kan één pagina tegelijk scannen en is niet geschikt voor eventuele aanvullende processen-verbaal, omdat deze vaak meerdere pagina's bevatten.¹¹²

De authenticiteit van de weergave dient te worden gewaarborgd. De transmissie van het beeld en geluid dient beveiligd te zijn. De weergave dient onschendbaar te zijn. Daarnaast moet het systeem zodanig zijn beveiligd, dat wordt voorkomen dat weergaven ten onrechte door derden worden onderschept.¹¹³

Volgens artikel 4 lid 1 sub e Besluit videoconferentie *'moet het systeem aan de internationale standaarden voldoen, indien de videoconferentie plaatsvindt met een persoon die zich buiten Nederland bevindt'*.

In het strafrecht zal videoconferentie vaak worden toegepast in het kader van internationale rechtshulp. Vandaar dat de eis wordt toegevoegd dat het systeem aan kan sluiten op buitenlandse systemen en daartoe moet voldoen aan de internationaal standaarden die gelden voor videoconferentie. Deze standaarden zijn door de International Telecommunication Union (ITU), onderdeel van de Verenigde Naties, ontwikkeld.¹¹⁴

Figuur 4.4 – Apparaat om stukken te scannen

4.3 De rechten van een verdachte bij videoconferentie

In deze paragraaf wordt ingegaan op welke manier de rechten van een verdachte worden ingevuld bij toepassing van videoconferentie in de raadkamer. Uit paragraaf 2.2 blijkt dat een verdachte, naast het gelijkheidsbeginsel, drie rechten heeft, namelijk:

1. recht om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan;
2. recht op kennisneming van de stukken;
3. recht op een tolk;

Net als bij een face-to-face-verhoor tijdens de raadkamerzitting, heeft een verdachte het recht om zich door een raadsman of een advocaat te laten bijstaan bij de toepassing van videoconferentie. Advocaten mogen kiezen of ze in de rechtszaal willen zijn of bij hun cliënt.¹¹⁵ Zoals in paragraaf 4.2 is aangegeven, heeft een verdachte het recht om te overleggen met zijn advocaat, zonder dat dit voor derden hoorbaar is. In de Rechtbank Arnhem is vooralsnog geen aparte ruimte beschikbaar. Om deze reden opteren zij de aanwezigheid van de advocaat in het HvB. Inmiddels is overlegd over deze aanwezigheid en mogelijk komt er nog een functionaliteit in de Rechtbank.¹¹⁶

¹¹¹ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 3.

¹¹² Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

¹¹³ Artikel 4 lid 1 sub d Besluit videoconferentie; Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 3.

¹¹⁴ Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document, p. 3.

¹¹⁵ Verduijn 2008, p. 10.

¹¹⁶ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

Bij de raadkamerzitting worden vaak vooraf aanvullende processen-verbaal aan het dossier toegevoegd. Er is in de videoconferentiezaal apparatuur aanwezig, waar één vel kan worden ingescand en op het scherm worden geprojecteerd. Als de advocaat in de rechtbank aanwezig is, kan hij de documenten doorlezen en overleg voeren met zijn cliënt. Bij 'telepleiten' zal de advocaat de stukken moeten ontvangen in het HvB. In Arnhem ligt daarom het plaatsen van een faxapparaat in de planning.¹¹⁷

De wetgeving heeft open gelaten waar een tolk aanwezig moet zijn. De keuze is aan de tolk. Uit evaluatieonderzoeken is gebleken dat wanneer een tolk vereist is, de meest praktische keuze is om bij degene te zijn voor wie hij vertaalt.¹¹⁸ Door de Universiteit van Surrey (Engeland) wordt een onderzoek gedaan naar de positie van tolken bij de toepassing van videoconferentie.¹¹⁹ Hiervan zijn nog geen uitkomsten bekend.

Er zijn zowel door de Nederlandse regering als door het EHRM uitspraken gedaan over de toepassing van videoconferentie en het recht van een verdachte.

De Nederlandse regering concludeert dat een wettelijke regeling waarbij de voorgeleiding en behandeling ter terechtzitting plaatsvindt door middel van videoconferentie, mits aan bepaalde kwaliteitseisen wordt voldaan, niet onverenigbaar is met de eisen die voortvloeien uit het EVRM. Daarbij komt dat de rechter kan besluiten dat een fysiek verhoor moet plaatsvinden.¹²⁰

Het EHRM heeft in de zaak Viola tegen Italië¹²¹ uitgemaakt dat de verenigbaarheid van het gebruik van videoconferentie met de vereisten van artikel 6 EVRM afhankelijk is van de concrete omstandigheden van het geval. Het is aan het Hof om in concrete gevallen vast te stellen of toepassing een legitiem doel heeft en verenigbaar is met de uitoefening van verdedigingsrechten zoals gegarandeerd in art. 6 EVRM.¹²² In de zaak Zagaria tegen Italië¹²³ is door het EHRM uitgemaakt dat als gebruik wordt gemaakt van videoconferentie, een verdachte recht heeft om op vertrouwelijke wijze te communiceren met zijn advocaat. Er moeten garanties worden gegeven voor het vertrouwelijk communiceren tussen een advocaat en een verdachte

¹¹⁷ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

¹¹⁸ *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 10 (MvT).

¹¹⁹ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

¹²⁰ *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 4 (MvT).

¹²¹ EHRM 5 oktober 2006, nr. 45106/04.

¹²² Spronken 2007;

<www.njb.nl/website/index.php?Module=document&Actie=Open&DocID=10731&DoctypeID=RECHTSPRAAK>, 6 juli 2009.

¹²³ EHRM 27 november 2007, nr. 5295/00.

Hoofdstuk 5 Videoconferentie in Nederland en de Europese Unie

In Nederland wordt videoconferentie in verschillende rechtsgebieden toegepast. Er hebben verscheidende experimenten en pilots plaatsgevonden, waar zowel ‘telehoren’ als ‘telepleiten’ werd toegepast.¹²⁴ De experimenten en pilots worden beschreven in de eerste paragraaf. In verschillende landen in de Europese Unie wordt videoconferentie toegepast. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk komt dit aan de orde.

5.1 Het gebruik van videoconferentie in Nederland

Videoconferentie wordt in Nederland al geruime tijd toegepast. Eerst vond deze toepassing plaats op basis van experimenten en pilots. Vanaf 2007 wordt videoconferentie op wettelijke basis toegepast. In deze paragraaf worden deze toepassingen uitgewerkt.

5.1.1 Experimenten met videoconferentie

Zowel in het strafrecht als in het vreemdelingenrecht is sinds de jaren '90 geëxperimenteerd met videoconferentie. Deze experimenten waren gericht op zowel de technische als de psychologische aspecten van videoconferentie. De belangrijkste vraag was hierbij of horen door middel van videoconferentie een geschikt alternatief is voor een face-to-face verhoor.¹²⁵

In Assen is in 1995 een proef gedaan met videoconferentie in de raadkamer, bij de verlenging van de voorlopige hechtenis. De proef vond plaats voor de duur van vijf weken. In de rechtszaal waren twee camera's en twee televisies aanwezig, zodat de verschillende aanwezigen in beeld konden worden gebracht. De verdachte kreeg steeds de persoon te zien die aan het woord was. Alle zittingen verliepen wat de videoconferentie betreft goed. Het oordeel over de kwaliteit was positief. Naast deze technische analyse, werden bij dit experiment de psychologische aspecten onderzocht door de Universiteit van Amsterdam.¹²⁶ De rechters en OvJ waren positief over de proef. De advocaten misten echter het persoonlijk contact met de cliënt. Ze vonden het prettig dat ze de verdachte in het gezicht konden zien en waardeerden de mogelijkheid om tussentijds met de cliënt telefonisch te overleggen. De verdachten waren over het algemeen ook positief. De onderbreking in het dagprogramma kon worden beperkt en verdachten voelden zich meer op hun gemak omdat de rechter (omwille van het experiment) meer aandacht aan de verdachte schonk. Rechters en OvJ antwoordden positief op de vraag of videoconferentie geschikt zou zijn bij verzoeken tot schorsing van de voorlopige hechtenis. De advocaten oordeelden verdeeld. Ten aanzien van een inhoudelijk verhoor door middel van videoconferentie werd de twijfel groter. Er werd ook verschillend gedacht over de plaats waar de advocaat aanwezig zou moeten zijn. De meeste advocaten gaven aan liever bij de rechter te zijn in verband met de overtuigingskracht van het pleidooi. De verdachten gaven aan dat zij liever zouden hebben dat de advocaat bij het HvB aanwezig zou zijn vanwege het persoonlijk contact.

In het rapport dat is opgesteld naar aanleiding van het experiment, wordt aangegeven dat het de vraag is of en in welke mate bij een televerhoor de uitvoering van bepaalde communicatieprocessen die van belang zijn voor een goede interactie, verstoord worden. Visuele signalen zijn op een beeldscherm waarschijnlijk minder goed waarneembaar dan face tot face. Afhankelijk van de geluidskwaliteit kunnen verbale signalen minder goed overkomen. Hierbij kan ook een psychologische drempel om op deze wijze te communiceren een rol spelen, waardoor wellicht ook minder (non)verbale signalen gegeven worden. Het

¹²⁴ Om het verschil tussen het verschillend gebruik van videoconferentie aan te geven, wordt in deze paragraaf wel gebruik gemaakt van de termen ‘telehoren’ en ‘telepleiten’.

¹²⁵ <www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/Geschiedenis/>, 27 april 2009.

¹²⁶ *Verdachten Verhoren: Ervaringen met televerhoor in kaart gebracht* 1995.

rapport concludeert tot slot dat videoconferentie een veelbelovende vernieuwing kan zijn binnen het strafrecht.¹²⁷

De tweede proef in het strafrecht vond plaats in 1995 in Rotterdam. Daar werd videoconferentie toegepast bij een voorgeleiding van een verdachte voor een (h)OvJ. De rechter achtte de 'televoorgeleiding' in strijd met de artikelen 53 en 54 van Sv en heeft destijds de onmiddellijke invrijheidstelling van de verdachten bevolen.¹²⁸ De rechtbank was van oordeel dat door de 'televoorgeleiding' niet was voldaan aan de eis van een onverwijld voorgeleiding zoals bedoeld in artikel 64 lid 3 Sv. Onder voorgeleiding dient volgens de rechtbank een lijfelijke presentatie van een verdachte aan een (hulp)officier van justitie te worden verstaan.¹²⁹

In 1999 is een experiment gehouden met videoconferentie bij de toepassing van vreemdelingenbewaring. De nadruk van dit experiment lag met name op de technische aspecten van videoconferentie en op de vraag of videoconferentie een vorm van horen is die kwalitatief voldoende is als alternatief voor een face-to-face verhoor. Uit de evaluatie van dit experiment bleek dat het gebruik van videoconferentie als wijze van horen aanvaardbaar is. Hoewel het horen niet volledig gelijk gesteld kon worden met het horen ter zitting, was de kwaliteit van de techniek tijdens de proef van dien aard dat de belangen van de procesdeelnemers voldoende werden gewaarborgd. De advocatuur ervoer het ontbreken van direct contact met de cliënt als probleem. De advocaten waren namelijk aanwezig in de zittingszaal in de Rechtbank 's-Hertogenbosch en de vreemdeling bevond zich in een verhoorruimte van het HvB in Alphen aan de Rijn.¹³⁰

In 2001 is bij de Rechtbank 's-Hertogenbosch een experiment uitgevoerd waarbij gebruik werd gemaakt van 'telehoren' en 'telepleiten'. Uit evaluatie van dit experiment bleek dat videoconferentie een bruikbare optie werd gevonden voor het horen van vreemdelingen in bewaringszaken. De waarborgen zoals onafhankelijkheid, openbaarheid en de mogelijkheid van hoor en wederhoor blijven van kracht. De kwaliteit van het beeld en geluid werd als onvoldoende ervaren.¹³¹ Er was een lichte voorkeur voor 'telepleiten'. Het ontbrak aan zicht op non-verbale aspecten bij degenen die in een andere ruimte zaten en het bleek lastig voor de rechter om de volledige regie tijdens de zitting te houden.¹³² Ondanks de winst aan efficiëntie, werd erop gewezen dat deze pas goed tot zijn recht zou komen indien de technische, administratief-logistieke en organisatorische problemen zijn opgelost.¹³³

In de regio IJsselland is in 2003 een proef gestart bij twee politiebureaus, waarbij voorgeleiding voor de hOvJ als bedoeld in de artikelen 53 en 54 Sr, door middel van videoconferentie plaats heeft gevonden. Er werden aan deze 'televoorgeleiding' bepaalde voorwaarden verbonden.¹³⁴ Deze voorwaarden hielden in dat televoorgeleiding alleen mocht worden toegepast in eenvoudige zaken (tot 4 jaar gevangenisstraf) en dat het middel expliciet aan de verdachte werd voorgelegd, die vrijwillig moest meewerken.¹³⁵ De verdachten werden sneller voorgeleid, waardoor een kortere vrijheidsbeneming heeft plaatsgevonden. Ook voor de hOvJ bracht de voorgeleiding door middel van videoconferentie voordelen met zich mee, bijvoorbeeld vermindering van de reisafstanden en

¹²⁷ *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 4-5 (MvT).

¹²⁸ Rb. Rotterdam 28 maart 1995, NJ 1995, 478.

¹²⁹ *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 5-6 (MvT); Orië 2004, p. 427-428.

¹³⁰ *Evaluatie experiment telehoren in bewaringszaken* 1999; *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6 (MvT).

¹³¹ *Evaluatie Telehoren/Telepleiten* 2002; *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6 (MvT); Verduijn 2008, p.

11.

¹³² *Evaluatie Telehoren/Telepleiten* 2002; *Kamerstukken II*, 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6 (MvT).

¹³³ Orië 2004, p. 429.

¹³⁴ *Het project Televoorgeleiding. Evaluatie rapportage* 2003, p. 9; *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6-7 (MvT).

¹³⁵ Stiller 2004, p. 14.

vermindering van de veiligheidsrisico's.¹³⁶ In 1995 werd televoorgeleiding nog in strijd geacht met de wet. Uit een gepubliceerd interview blijkt dat het OM Zwolle-Lelystad heeft geprobeerd het afbreukrisico van het project tot het minimum te beperken door de projectgrenzen strikt te stellen (door de voorwaarden toe te passen). Daarnaast is de werking van de apparatuur meteen gedemonstreerd aan advocaten en rechters. Advocaten en rechters waren enthousiast. Volgens de geïnterviewden is dit te danken aan de acceptatie van de technologie en het feit dat op meerdere fronten inmiddels met de technologie geëxperimenteerd is.¹³⁷

In de Rechtbank Haarlem is op 12 september 2007 een pilot gestart. Tijdens de pilot hebben alleen verhoren plaatsgevonden tussen de Rechtbank en Curaçao. Het betrof een videoconferenties inzake getuigenverhoor door rogatoire commissie.¹³⁸ Een rogatoire commissie is een getuigenverhoor dat in opdracht van de behandelend rechter door een andere instantie (meestal een rechtbank in het buitenland) wordt uitgevoerd.¹³⁹ Omdat de ervaringen van deze pilot zo positief waren, is men videoconferentie met andere landen gaan toepassen (zie paragraaf 5.1.2.).¹⁴⁰

In de Rechtbank Maastricht is ook een pilot geweest met betrekking tot videoconferentie in vreemdelingenbewaringszaken, met de detentieboot Dordrecht. Deze is gestart in 2007. Het is onduidelijk wanneer deze pilot is afgerond. De ervaringen zijn positief, zodat ze nu elke maandag videoconferentie toepassen in vreemdelingenbewaringszaken (zie paragraaf 5.1.2.).¹⁴¹

Sinds oktober 2006 wordt bij het OM in Zwolle videoconferentie toegepast bij het aanbieden van een Taakstraf Openbaar Ministerie (TOM), door middel van videoapparatuur. Dit wordt ook wel video-TOM genoemd.¹⁴² Normaal gesproken wordt op een TOM-zitting een taakstraf opgelegd. Van oktober 2006 tot april 2007 is er een pilot geweest.¹⁴³ Door middel van video-TOM kunnen plegers van kleine vergrijpen verdere strafvervolgning voorkomen door een werk- of leerstraf van het OM te accepteren.¹⁴⁴ Uit de pilot kwam naar voren dat het OM een tijdswinst heeft van vijftientig minuten per zaak. Ook de tijd die verstrijkt tussen het plegen van het strafbare feit en de uitvoering van de taakstraf, neemt af. Normaal gesproken gaan er zo'n tien weken overheen voordat de verdachte op een TOM-zitting staat, nu gingen verdachten gemiddeld 7 weken en 3 dagen na het opleggen van de straf daadwerkelijk aan de slag (zie paragraaf 5.1.2.).¹⁴⁵

5.1.2 Het huidige gebruik van videoconferentie

Op dit moment passen rechtbanken, de politie en het OM videoconferentie toe. Per instantie wordt beschreven wanneer en in welke procedures videoconferentie wordt toegepast. Alleen wanneer gebruik wordt gemaakt van een vaste opstelling, wordt deze vermeld.

Rechtbanken

Op dit moment wordt videoconferentie toegepast in een beperkt aantal rechtbanken op verschillende rechtsgebieden. Allereerst behandelt de Rechtbank Maastricht via

¹³⁶ *Het project Televoorgeleiding. Evaluatie rapportage 2003*, p. 9.; *Kamerstukken II*, 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 6-7(MvT); Stiller 2004, p. 15.

¹³⁷ Stiller 2004, p. 15.

¹³⁸ Interview mw. V. Wilkens-Waarning, griffier in de Rechtbank Haarlem, 6 mei 2009, zie bijlage G.

¹³⁹ <www.rechtspraak.nl/Wat+is+rechtspraak/Begrippenlijst+van+A+tot+Z.htm#R>, 10 juni 2009.

¹⁴⁰ Interview mw. V. Wilkens-Waarning, griffier in de Rechtbank Haarlem, 6 mei 2009, zie bijlage G.

¹⁴¹ E-mail van dhr. G. De Keijzer, gerechtssecretaris in de Rechtbank Maastricht, 12 juni 2009, zie bijlage H.

¹⁴² Interview dhr. E.R. Janssen, Senior Parketsecretaris OM Zwolle, 28 april 2009, zie bijlage I; Zwart 2007, p. 20.

¹⁴³ Zwart 2007, p. 20.

¹⁴⁴ <www.om.nl/organisatie/item_144364/item_147889/nieuwsberichen/@133712/proef_met/>, 1 juli 2009.

¹⁴⁵ Zwart 2007, p. 20.

videoconferentie vreemdelingenbewaringszaken. Dit vindt vanaf 2007 plaats.¹⁴⁶ Er is een één op één verbinding met de detentieboot in Dordrecht. De zittingen vinden op maandag plaats.¹⁴⁷ Er is een speciale zaal ingericht waar de zittingen worden gehouden. De zaal is zo ingericht dat er ook andere zittingen kunnen plaatsvinden.¹⁴⁸ Daarnaast wordt in de Rechtbank 's-Gravenhage sinds 2007 videoconferentie toegepast bij getuigenverhoor inzake rogatoire commissie. De Rechtbank behandelt als enige rechtbank zaken die volgen uit de Wet Internationale Misdrijven (WIM) en hierdoor werd er veel gereisd om de getuigenverhoren bij te wonen. De heer Schultz is hoofd Kabinet R-C¹⁴⁹ en is daarom mede verantwoordelijk voor de financiële kant van rogatoire reizen die plaatsvinden. Hij heeft ervoor gezorgd dat de Rechtbank 's-Gravenhage videoconferentie mocht gaan toepassen. Door de toepassing van videoconferentie worden veel kosten bespaard. R-C's die werkzaam zijn in de Rechtbank Rotterdam komen soms naar 's-Gravenhage om daar een videoconferentie te houden. Bij het inrichten van de videoconferentieruimte in de Rechtbank 's-Gravenhage is de formele opstelling voor ogen gehouden.¹⁵⁰ De Rechtbank Haarlem past sinds september 2007 videoconferentie toe, bij getuigenverhoor inzake rogatoire commissie. Het initiatief hiervoor is genomen door de toenmalige coördinerende R-C, de heer Hofstee. De Rechtbank Amsterdam, Alkmaar, Arnhem en Utrecht maken gebruik van de apparatuur in de Rechtbank Haarlem.¹⁵¹ De Rechtbank Haarlem heeft een andere opstelling. Alle partijen zitten in één rij en kijken naar twee beeldschermen.¹⁵²

Politie

Ook de politie past videoconferentie toe. Momenteel wordt gebruik gemaakt van videoconferentie bij de voorgeleiding voor de hOvJ in de regio IJsselland.¹⁵³ Videoconferentie wordt alleen toegepast in gevallen waarin het gaat om een eenvoudige zaak en als de verdachte toestemming heeft geven voor de voorgeleiding.¹⁵⁴ Er worden naast de regio IJsselland in verschillende regio's gebruik gemaakt van televoorgeleiding:

- Noord-Holland-Noord sinds 2004,¹⁵⁵
- Friesland sinds 2005,¹⁵⁶
- Gelderland-Midden sinds januari 2007,¹⁵⁷
- Zeeland sinds november 2008.¹⁵⁸

In bijlage P zijn foto's opgenomen van de apparatuur in het Politiebureau te Zwolle.

Openbaar Ministerie

Zoals uit paragraaf 5.1.1 blijkt, wordt sinds 2006 Video-TOM toegepast bij het OM Zwolle – Lelystad. Video-TOM is in Zwolle in gebruik genomen, omdat bij het OM het verlangen bestond meer lik op stuk zaken te behandelen. Video-TOM wordt toegepast als een verdachte in aanmerking komt voor een taakstraf en als geen reclasseringsrapport hoeft te

¹⁴⁶ E-mail van dhr. De Keijzer, gerechtssecretaris in de Rechtbank Maastricht, 12 juni 2009, zie bijlage H.

¹⁴⁷ Interview dhr. M.B. Bax, rechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage J.

¹⁴⁸ Foto videoconferentie Rechtbank Maastricht, zie bijlage K.

¹⁴⁹ Het extra beveiligde gedeelte van het gerechtsgebouw waar zich de kantoren van de RC bevinden, heet het Kabinet R-C; <www.rechtspraak.nl/Gerechten/Rechtbanken/Maastricht/Over+de+rechtbank/Rechtsgebieden/Strafrecht.htm#3>, 22 juni 2009.

¹⁵⁰ Interview dhr. M. Schultz, hoofd Kabinet R-C in de Rechtbank 's-Gravenhage, 8 april 2009, zie bijlage L; Foto's videoconferentie Kabinet R-C, Rechtbank 's-Gravenhage, zie bijlage M.

¹⁵¹ Interview mw. V. Wilkens-Waarning, griffier in de Rechtbank Haarlem, 6 mei 2009, zie bijlage G.

¹⁵² Foto's videoconferentie Kabinet R-C, Rechtbank Haarlem, zie bijlage N.

¹⁵³ <www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/index.aspx>, 19 mei 2009.

¹⁵⁴ Interview mw. A. Bijstra-Schulte, hOvJ bij de politie Zwolle, 28 april 2009, zie bijlage O; *Het project Televoorgeleiding. Evaluatie rapportage* 2003, p. 9; <www.politie.nl/Gelderland-Midden/PolitieABC/U_en_de_politie/Televoorgeleiding.asp>, 13 mei 2009.

¹⁵⁵ <<http://Binnenland.nieuws.nl/52074>>, 13 mei 2009; <www.nieuwsbank.nl/inp/2004/09/23/F277.htm>, 13 mei 2009; <www.standaardsite.nl/nw-437-7-18415/nieuws/televoorgeleiding.html>, 13 mei 2009.

¹⁵⁶ <<http://digitaalbestuur.nl/nieuws/politie-friesland-verhoort-verdachte-straks-via-pc>>, 1 juli 2009.

¹⁵⁷ <www.politie.nl/Gelderland-Midden/PolitieABC/U_en_de_politie/Televoorgeleiding.asp>, 13 mei 2009.

¹⁵⁸ <www.blikopnieuws.nl/bericht/87093/Televoorgeleiding_van_start_bij_politie_Zeeland>, 13 mei 2009; <www.refdag.nl/artikel/1374513/Televoorgeleiding+van+start.html>, 13 mei 2009.

worden opgesteld. Ook wordt het bewijs onderzocht. De taakstraf wordt aangeboden binnen een termijn van zes uur na de aanhouding. Er is videoapparatuur aanwezig in het OM in Zwolle en op de hoofdbureaus van de politie in Zwolle, Deventer, Hardenberg en Kampen.¹⁵⁹ De opstelling van de apparatuur is kleinschaliger dan op de rechtbanken, omdat er minder procespartijen zijn.¹⁶⁰

5.1.3 De toekomst van videoconferentie

Volgens Van den Hoogen liggen verschillende oorzaken ten grondslag aan het feit dat het zo lang duurt voordat videoconferentie landelijk wordt ingevoerd. De eerste oorzaak die hij noemt is de ontoereikende techniek in de jaren '90 van de vorige eeuw. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechter¹⁶¹, waarin werd besloten dat videoconferentie toegepast bij een voorgeleiding niet ingevolge de wet was, is besloten de wet aan te passen. Wetgevingsprocessen duren lang en dat is de tweede oorzaak. De derde oorzaak komt voort uit het in kaart brengen van de kosten en baten van videoconferentie (zie paragraaf 4.1). Het maken van deze kosten- en batenanalyse was complex.¹⁶²

De komende jaren zullen steeds meer locaties van rechtbanken en locaties van de DJI (detentiecentra voor vreemdelingen, de grootste huizen van bewaring en Penitentiaire Inrichtingen) uitgerust met apparatuur en faciliteiten voor videoconferentie.¹⁶³ Volgens de planning van de landelijke projectgroep, vindt half september 2009 de kick-off plaats van het gebruik van videoconferentie in de Rechtbanken Zwolle, Rotterdam, Utrecht en Maastricht. Uit een interview met mevrouw Schelle-Melis blijkt dat de Rechtbank 's-Hertogenbosch in de toekomst ook een vaste voorziening voor videoconferentie wil.¹⁶⁴ Hieronder volgt de planning van de uitrol van videoconferentie¹⁶⁵:

Uitrol locaties	
Ingebruikname PI Arnhem, Detentiecentrum Alphen en Zeist	
Implementatie Detentiecentrum Zaandam	mei - oktober 2009
Implementatie Detentiecentrum Schiphol bestaand	juni - november 2009
Implementatie PI Breda	september 2009 - februari 2010
Implementatie Detentiecentrum Rotterdam	januari - juni 2010
Implementatie PI Zwolle	februari - juli 2010
Implementatie PI Almere	april - augustus 2010
Implementatie PI Hoorn	augustus - december 2010
Implementatie PI Haarlem	augustus - december 2010
Implementatie PI Nieuwegein	augustus - december 2010
Implementatie Detentiecentrum Schiphol nieuw	januari - juni 2012

Figuur 5.1 - Planning

De Rechtbank Arnhem gaat als eerste rechtbank starten met toepassing van videoconferentie bij de vordering gevangenhouding. Er zal een één op één verbinding worden gemaakt met het HvB Arnhem-Noord. Tot september dit jaar zullen proeven gaan plaatsvinden. Het invoeren van videoconferentie in de raadkamer in Arnhem is het initiatief geweest van de projectleider Telehoren van de Rechtbank Arnhem. Deze projectleider is werkzaam als rechter in de Rechtbank Arnhem. De toepassing van videoconferentie betreft de raadkamer gevangenhouding procedure. In een later stadium kan worden beslist een stap

¹⁵⁹ Interview dhr. E.R. Janssen, Senior Parketsecretaris OM Zwolle, 28 april 2009, zie bijlage I.

¹⁶⁰ Foto video-TOM, OM Zwolle, zie bijlage Q.

¹⁶¹ Rb. Rotterdam 28 maart 1995, NJ 1995, 478.

¹⁶² Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

¹⁶³ Handboek Telehoren. Praktische invoering, Ministerie van Justitie, 3 juni 2009, intern document, p. 6.

¹⁶⁴ Interview mw. Y. Schelle-Melis, projectleider digitale zittingszalen en videoconferentie in de Rechtbank 's-Hertogenbosch, 9 april 2009, zie bijlage R.

¹⁶⁵ Planning landelijke projectgroep, versie 25 mei 2009, intern document.

verder te gaan en in meerdere procedures van de raadkamer gevangenhouding videoconferentie te gaan toepassen. De inrichting van de zaal is inmiddels gereed.¹⁶⁶ Het HvB in Arnhem-Noord wordt momenteel ingericht. Zodra de apparatuur in het HvB Arnhem-Noord in gebruik kan worden genomen, zullen tot september 2009 verschillende testen plaatsvinden.¹⁶⁷

5.2 Videoconferentie in de Europese Unie

In het kader van het internationale strafrecht is op 29 mei 2000 een overeenkomst gesloten tussen de lidstaten van de Europese Unie (EU), betreffende de rechtshulp in strafzaken. In dat kader is onder meer afgesproken dat de lidstaten het horen van getuigen in of vanuit het buitenland door middel van videoconferentie mogelijk moet maken. De wetgeving die uitvoering geeft aan deze overeenkomst is bij wet van 18 maart 2004 vastgesteld.¹⁶⁸ Ook bij internationale tribunalen kan gebruik worden gemaakt van het horen van personen met moderne technieken. Zo regelen de artikelen 50 en 51 van de Uitvoeringswet Internationaal Strafhof het verhoor van getuigen door middel van videoconferentie.¹⁶⁹

Binnen de EU is een internationale werkgroep opgericht ter bevordering van het gebruik van videoconferentie. De heer Van den Hoogen participeert in deze werkgroep. Uit een intern document blijkt dat niet veel informatie aanwezig is over de details van het gebruik van videoconferentie in processen die over nationale grenzen gaan. Meerdere staten die lid zijn van de EU, hebben gedetailleerde wetgeving voor het gebruik van videoconferentie. In de meeste landen zijn de rechtbanken uitgerust met faciliteiten om videoconferentie toe te passen. De meeste staten die lid zijn van de EU, hebben ervaring met het gebruik van videoconferentie met andere landen. Bijvoorbeeld Finland heeft verbindingen gemaakt met Zweden, Denemarken, Noorwegen, Luxemburg, Nederland, Liechtenstein en Hongarije. In de EU-landen wordt videoconferentie in verschillende procedures ingezet. Bijvoorbeeld bij het horen van (bedreigde) getuigen en het horen van experts en bij verdachten die zijn gedetineerd in de gevangenis of het politiebureau. Het is niet duidelijk of dit horen via videoconferentie betrekking heeft op het horen voor de inverzekeringstelling.¹⁷⁰ In Engeland worden video- en telefoonverbindingen gebruikt bij de toetsing van de detentie, voorafgaand aan de aanklacht. Het is niet duidelijk of het hier gaat om toetsing van de voorlopige hechtenis. Er mag alleen een telefoonverbinding worden gebruikt wanneer er geen videoverbinding beschikbaar is. In Frankrijk wordt videoconferentie toegepast bij het horen van getuigen en de verlenging van de inverzekeringstelling en de voorlopige hechtenis.¹⁷¹ Uit de literatuur komt niet naar voren wat de ervaringen zijn.

Bij het maken van de wetgeving en de manier van toepassen van videoconferentie in Nederland, is nauwelijks gebruik gemaakt van ervaringen uit het buitenland. De landelijke projectgroep heeft wel materiaal uit het buitenland bekeken, maar dit heeft niet structureel plaatsgevonden. De kennis die vanuit Nederland is opgedaan, is overgedragen in de Europese werkgroep over videoconferentie. In kwalitatief opzicht loopt Nederland voorop.¹⁷² Er is ook een aspect waarvan Nederland kan leren van andere Europese landen. Op Europees niveau is men momenteel bezig met een soort boekingssysteem, zodat één locatie een boeking kan doen op een andere locatie. Dat is iets wat Nederland wellicht kan overnemen. In de uitvoeringsfase wordt meer gebruik gemaakt van de ervaring in andere landen dan tijdens het maken van de wetgeving.¹⁷³

¹⁶⁶ Foto's videoconferentie raadkamer, Rechtbank Arnhem, zie bijlage S.

¹⁶⁷ Interview dhr. B. van Geenen, Griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

¹⁶⁸ *Stb.* 2004, 107; *Kamerstukken II* 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 2 (MvT).

¹⁶⁹ *Kamerstukken II*, 2004/05, 29 828, nr. 3, p. 2-3 (MvT).

¹⁷⁰ Council of the European Union 22 februari 2008, nr. 6355/08.

¹⁷¹ *Orie* 2004, p. 431.

¹⁷² Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B; Scheltema 2008, p. 684.

¹⁷³ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

Hoofdstuk 6 De ervaring en visie op videoconferentie¹⁷⁴

In dit hoofdstuk komt videoconferentie ‘tot leven’. Door middel van gehouden interviews wordt een beeld geschetst van de ervaring met videoconferentie in de praktijk. In de eerste paragraaf wordt deze ervaring beschreven. Daarnaast komt in de tweede paragraaf van dit hoofdstuk de visies met betrekking tot het gebruik van videoconferentie in de raadkamer naar voren, om zo een beeld te schetsen van de wenselijkheid van deze toepassing. De ervaringen en visies op videoconferentie creëren een beeld, maar zijn uitdrukkelijk geen algemene conclusies van de betreffende groep.

6.1 Ervaring met videoconferentie

Zowel in het vreemdelingenrecht als het strafrecht wordt er gebruik gemaakt van videoconferentie en in deze paragraaf zullen deze ervaringen aan bod komen. Deze ervaringen berusten op videoconferenties die na de invoering van de wetgeving hebben plaatsgevonden.

6.1.1 Strafrecht

In het strafrecht zijn verschillende betrokkenen die ervaring hebben met videoconferentie. In deze paragraaf komen de ervaringen aan bod van: advocaten, hulp officieren van justitie, medewerkers van rechtbanken, officieren van justitie, een rechter, een senior parketsecretaris en een tolk.

Advocaten

De heer Winter (hierna te noemen: Winter) is strafrechtadvocaat en heeft in totaal drie keer een videoconferentie meegemaakt bij een getuigenverhoor inzake rogatoire commissie. Zijn ervaringen met het gebruik van videoconferentie zijn vrij positief. De techniek lijkt hem redelijk op orde, maar het ontbreken van zicht op de lichaamstaal is volgens Winter een belangrijk bezwaar tegen videoconferentie. Ook vindt hij het bezwaarlijk dat hij als advocaat niet weet onder welke fysieke omstandigheid de getuige in het buitenland gehoord wordt.¹⁷⁵

Al dertien jaar is de heer Heemskerk (hierna te noemen: Heemskerk) werkzaam als strafrechtadvocaat. Omstreeks maart dit jaar heeft hij een videoconferentie meegemaakt, inzake rogatoire commissie. De getuige bevond zich op Curaçao. Heemskerk vond het verhoor via videoconferentie tegenvallen. Dit kwam omdat het beeld niet scherp was, zodat het lastig was om de getuige in zijn gezicht te zien. Daarnaast viel het beeld af en toe stil en het geluid kwam door met vertraging. Deze punten zorgden voor onduidelijkheid bij Heemskerk zelf en bij de R-C. Daarnaast miste hij de non-verbale communicatie. Heemskerk vond het verhoor rommelig en niet goed.¹⁷⁶

Medewerkers van rechtbanken

De heer Schultz (hierna te noemen: Schultz) is hoofd Kabinet R-C in de Rechtbank’s-Gravenhage en geeft leiding aan personeel op het Kabinet R-C. De R-C’s missen volgens Schultz de non-verbale communicatie bij het gebruik van videoconferentie. Schultz geeft aan dat de techniek van de videoconferentie goed op orde is. De apparatuur werkt goed en de verbindingen die gelegd worden zijn helder.¹⁷⁷

Mevrouw Wilkens-Waaning (hierna te noemen: Wilkens) is werkzaam als griffier in de Rechtbank Haarlem. De verhoren die tot nu toe hebben plaatsgevonden, zijn goed verlopen.

¹⁷⁴ Om de uitwerking van de interviews leesbaar te maken, is er niet voor gekozen om alles vanuit het perspectief van de respondent te schrijven.

¹⁷⁵ Interview dhr. M.D. Winter, strafrechtadvocaat, 2 april 2009, zie bijlage T.

¹⁷⁶ Interview dhr. R. Heemskerk, strafrechtadvocaat, 24 april 2009, zie bijlage U.

¹⁷⁷ Interview dhr. M. Schultz, hoofd Kabinet R-C in de Rechtbank ’s-Gravenhage, 8 april 2009, zie bijlage L.

De verhoorsituatie via videoconferentie is volgens Wilkens goed vergelijkbaar met een 'normaal' verhoor. Ze geeft aan dat het vertalen door een tolk lastig kan zijn, omdat soms door elkaar heen wordt gepraat en dit tot onduidelijkheden leidt.¹⁷⁸

De resultaten waren in de Rechtbank Arnhem bij de proefdraai niet zo positief, omdat de verbinding niet beveiligd was en daarom bepaalde gezichtsuitdrukkingen niet goed zichtbaar waren. De heer Van Geenen is van mening dat de gezichtsuitdrukkingen juist van belang zijn. Hij zegt dat verbetering beloofd is, zodra de beveiligde verbinding gerealiseerd is.¹⁷⁹

Hulpofficier van Justitie

Mevrouw Bijstra-Schulte (hierna te noemen: Bijstra) is sinds drie jaar werkzaam als hOvJ in de regio IJsselland en heeft drie jaar ervaring met de voorgeleiding door middel van videoconferentie. In het begin werkte de apparatuur niet altijd optimaal, maar momenteel zijn er weinig problemen. Bijstra merkt op dat de apparatuur eenvoudig te bedienen is en dat er voldoende keuzemogelijkheden zijn, omdat op meerdere plekken een cameraverbinding is. Bijstra heeft nog niet meegemaakt dat een verdachte geweigerd heeft te worden gehoord, omdat het gebruik van videoconferentie werd overwogen.¹⁸⁰

Officieren van Justitie

Mevrouw Mos (hierna te noemen: Mos) is sinds 2004 werkzaam als OvJ en heeft twee keer een videoconferentie meegemaakt, bij een getuigenverhoor inzake rogatoire commissie. Alle twee de keren betrof het een videoconferentie met Engeland. De verhoren verliepen goed. Het enige dat tijdens het verhoor lastig bleek, was het vertalen door de tolk. De tolk kon alleen simultaan tolken, en dit werkt volgens Mos niet bij videoverhoor. Tijdens het verhoor miste Mos de non-verbale communicatie niet, omdat de getuigen helemaal, van onder tot boven, in beeld waren. Er zijn tijdens het verhoor geen knelpunten geweest.¹⁸¹

De heer Joesoef Djamil (hierna te noemen: Joesoef Djamil) is werkzaam als OvJ bij het OM 's-Gravenhage. Hij heeft één videoconferentie met Oostenrijk meegemaakt. Het verhoor betrof een getuigenverhoor in het kader van rechtshulp. De eerste poging om het verhoor te laten plaatsvinden mislukte, omdat er een technische storing was. Na ongeveer vier maanden vond opnieuw een verhoor plaats. Volgens Joesoef Djamil is de non-verbale communicatie minder goed zichtbaar bij een videoverhoor dan bij een verhoor dat face-to-face plaatsvindt. Het verhoor verliep echter goed.¹⁸²

Mevrouw Baan (hierna te noemen: Baan) is werkzaam als OvJ bij het Landelijk Parket in Rotterdam. Baan heeft twee keer een getuigenverhoor inzake rogatoire commissie met behulp van videoconferentie meegemaakt, met de landen Chili en Spanje. Ze geeft aan dat de mate van overeenkomst met gewoon horen afhangt van het land waar de videoconferentie mee plaatsvindt. De faciliteiten van het land zijn van grote invloed op bijvoorbeeld de kwaliteit van de verbinding. Volgens Baan is de kwaliteit van de beelden van invloed op de hoeveelheid sfeer die je van het verhoor meekrijgt. De kwaliteit van de beelden waren in de verbinding met Chili veel beter dan met Spanje. Tijdens de videoconferentie met Spanje, viel de verbinding een aantal keren uit. In Chili kwam de verbinding eerst niet tot stand, waardoor het verhoor een vertraging op liep. Er is gewacht totdat de verbinding tot stand kwam.¹⁸³

Rechter

Als R-C heeft mevrouw Stijnen (hierna te noemen: Stijnen) in de Rechtbank 's-Hertogenbosch een videoconferentie met een getuige in Australië meegemaakt. Door het ICT-bedrijf Rechterlijke Organisatie (ICTRO) werd apparatuur ter beschikking gesteld. Op de dag van het verhoor kwamen de verbindingen goed tot stand. Stijnen geeft aan dat ze de getuige

¹⁷⁸ Interview mw. V. Wilkens-Waarning, griffier in de Rechtbank Haarlem, 6 mei 2009, zie bijlage G.

¹⁷⁹ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

¹⁸⁰ Interview mw. A. Bijstra-Schulte, hOvJ bij de politie IJsselland, 28 april 2009, zie bijlage O.

¹⁸¹ Interview mw. M.R.B. Mos, OvJ bij het OM 's-Gravenhage, 17 april 2009, zie bijlage V.

¹⁸² Interview dhr. R.R. Joesoef Djamil, OvJ bij het OM 's-Gravenhage, 24 april 2009, zie bijlage W.

¹⁸³ Interview mw. H. Baan, OvJ bij het Landelijk Parket in Rotterdam, 8 mei 2009, zie bijlage X.

heeft kunnen horen, net alsof hij tegenover haar zat in de rechtbank omdat ze hem helemaal kon zien. Haar ervaring is dat de procespartijen niet direct met elkaar praatten, omdat tijdens het verhoor vertraging in de verbinding zat. Stijnen vindt dat je altijd op een andere manier contact hebt als mensen niet fysiek in dezelfde ruimte zijn. Tijdens het verhoor is de verbinding één keer weggefallen. Eerst viel het beeld weg en daarna ook het geluid. De apparatuur werd toen opnieuw opgestart en daarna kon het verhoor verder plaatsvinden. Stijnen merkt op dat van een rechter minder autoritaire werking uitgaat als deze door videoconferentie niet in dezelfde ruimte aanwezig is als een getuige of een verdachte.¹⁸⁴

Senior Parketsecretaris

De heer Janssen (hierna te noemen: Janssen) is sinds 2007 werkzaam als senior parketsecretaris bij het OM Zwolle-Lelystad in Zwolle. Uitval van de techniek heeft Janssen nog niet meegemaakt. Sinds september 2008 is er nieuwe apparatuur, in de periode daarvoor was het omslachtig om een verbinding te maken. Aan de toepassing van video-TOM zit volgens Janssen één nadeel: de positie van de advocaat is omstreden. De verdachte wordt direct na zijn verhoor overgebracht naar de ruimte voor video-TOM. Er wordt geen advocaat ingeschakeld. Op het moment dat een verdachte om een advocaat vraagt, wordt geen taakstraf aangeboden door middel van een video. Er worden vanuit de advocatuur kritische punten aangedragen op het uitvoeren van de video-TOM, omdat ze daar niet bij aanwezig kunnen zijn. Janssen merkt op dat je door middel van video-TOM een zaak snel kunt afdoen.¹⁸⁵

Tolk

De heer Klunder (hierna te noemen: Klunder) is tolk en heeft tussen de tien en vijftien keer vertaald bij videoconferentie in het strafrecht, bij een getuigenverhoor inzake rogatoire commissie. Hij is als tolk dan aanwezig op de rechtbank in Nederland en is niet fysiek aanwezig bij de getuige. Zijn ervaring met het gebruik van videoconferentie is dat lichaamstaal niet goed zichtbaar is. Videoconferentie is volgens hem een barrière bij het tolken, omdat getuigen vaak niet aan durven te geven als ze iets niet begrijpen. Daarnaast is er soms vertraging in de verbinding en dit geeft een vervreemdend effect. Klunder vindt het geen goede zaak dat hij niet weet onder welke omstandigheden een getuige is aangevoerd. Bepaalde omstandigheden kunnen meespelen in hoe er wordt gecommuniceerd.¹⁸⁶

6.1.2 Vreemdelingenrecht

In deze paragraaf komen de ervaringen van twee vreemdelingenrechters aan bod.

De heer Seerden (hierna te noemen: Seerden) is vreemdelingenrechter in Maastricht. In deze functie heeft hij regelmatig te maken met videoconferentie. Praktische knelpunten die Seerden heeft meegemaakt zijn dat een verbinding tijdens de zitting voor kortere tijd uitviel, er anderszins technische problemen waren (vertraging stemgeluid in relatie tot beeld) of dat tolken te laat waren op de detentielocatie. Het gebruik van videoconferentie valt of staat volgens hem met betrouwbare techniek. Het is voor Seerden belangrijk dat een advocaat bij de vreemdeling moet kunnen zitten. Indien een advocaat aanwezig is op de rechtbank en de vreemdeling op de detentielocatie, kan de advocaat de gelegenheid gegeven worden om telefonisch te overleggen met de vreemdeling als deze hierom verzoekt. Seerden heeft dat echter nog niet meegemaakt. Tijdens de zittingen die Seerden heeft gedaan, was de tolk altijd bij de vreemdeling aanwezig op de detentielocatie. De ervaring met videoconferentie omschrijft Seerden toch als 'niet helemaal natuurlijk', omdat je verwacht dat partijen bij elkaar in de zittingszaal aanwezig zijn.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Interview mw. R.C. Stijnen, rechter in de Rechtbank Utrecht, 9 april 2009, zie bijlage Y.

¹⁸⁵ Interview dhr. E.R. Janssen, senior parketsecretaris OM Zwolle-Lelystad, 28 april 2009, zie bijlage I.

¹⁸⁶ Interview dhr. F.J. Klunder, tolk, 2 april 2009, zie bijlage Z.

¹⁸⁷ Interview dhr. R.J.G.H. Seerden, vreemdelingenrechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage AA.

Sinds juli 2008 heeft de heer Bax (hierna te noemen: Bax) ervaring met het gebruik van videoconferentie. Hij is sinds 2007 werkzaam als rechter in de Rechtbank Maastricht. Bax heeft zelf nog niet meegemaakt dat een zitting niet door kon gaan wegens technische problemen. Bij het toepassen van videoconferentie mist hij de non-verbale communicatie niet, omdat hij de vreemdeling letterlijk goed in beeld heeft. Bax heeft het nog nooit meegemaakt dat een tolk aanwezig was in de Rechtbank, terwijl de vreemdeling in de detentieboot in Dordrecht verbleef. Als rechter laat Bax dit ook niet toe; het zou de communicatie te veel hinderen.¹⁸⁸

6.2 Visie op videoconferentie in de raadkamer

In deze paragraaf komen de visies van verschillende personen naar voren. Deze visies hebben betrekking op de toepassing van videoconferentie in de raadkamer.

6.2.1 Advocaten

De heer Winter vindt videoconferentie in de raadkamer geen oplossing, omdat hij als advocaat juist dan de persoonlijke omstandigheden van zijn cliënt wil aantonen. Videoconferentie is volgens hem een versobering van de rechten van de verdachte. Hij geeft aan dat als het accent bij videoconferentie wordt verlegd naar efficiëntie, moet worden gekeken naar de waarborgen van de rechten van een verdachte. Als advocaat zou Winter bij zijn cliënt aanwezig willen zijn in het HvB. Winter vindt videoconferentie geen goede oplossing in de raadkamer.¹⁸⁹

De heer Vermeij (hierna te noemen: Vermeij) is werkzaam als strafrechtadvocaat. Vermeij geeft in de raadkamer de voorkeur aan een face-to-face verhoor. Hij zou naar alle waarschijnlijkheid in verzet gaan tegen het horen door middel van videoconferentie. De reden hiervoor ligt voor hem in het niet hebben van direct contact. Er is volgens hem sprake van een bepaalde afstand, welke verder gaat dan een 'virtuele glasplaat'. Ook kan mogelijke ruis ontstaan door slechte ontvangst. Hij zou bij zijn cliënt willen zijn in het HvB. Zelfs al werkt de apparatuur goed, is het toepassen van videoconferentie voor Vermeij toch een aftreksel van het horen van een verdachte in een face-to-face situatie. Hij denkt dat de toepassing van videoconferentie al snel in strijd is met het recht van een verdachte op bijstand van een advocaat, persoonlijk en face-to-face (als er sprake is van telehoren). Vermeij merkt op dat als je als advocaat bij je cliënt aanwezig bent, je minder zicht hebt op de raadkamer. Je mist de non-verbale communicatie, waar je normaal gesproken veel uit kunt afleiden. Vermeij vindt niet dat videoconferentie een aantasting is van het recht op een tolk. De tolk is een soort instrument in de communicatie.¹⁹⁰

De heer Heemskerk denkt dat bij toepassing van videoconferentie in de raadkamer de belangen van een verdachte minder worden beperkt. Soms kun je er als advocaat belang bij hebben dat de rechtbank de persoon ziet, omdat een verdachte op een bepaalde manier kan overkomen. Er wordt door Heemskerk geen voorkeur uitgesproken voor telehoren of telepleiten. Hij geeft aan dat je aan de ene kant bij je cliënt aanwezig moet zijn, om hem te steunen en dat je hem ter plekke van adviezen kan voorzien of hij op bepaalde vragen wel of geen antwoord moet geven. Aan de andere kant is het zo, dat wanneer je zelf op de rechtbank aanwezig bent, je ziet hoe de rechtbank jouw cliënt ziet en hoe alles overkomt. Als je dan als advocaat merkt dat iets onduidelijk overkomt vanwege de technische verbinding, ben je als advocaat in staat om de rechtbank verdere informatie te geven. Belangrijk voor Heemskerk is aanwezig kunnen zijn bij zijn cliënt. Het is volgens hem de vraag of het een aantasting van de rechten van een verdachte is, als de advocaat wegens praktische problemen niet aanwezig kan zijn bij zijn cliënt. Als je als advocaat ervoor kiest om op de rechtbank aanwezig te zijn en je wilt overleggen met je cliënt, is overleg via de telefoon niet de meest voor de hand liggende methode, omdat je het risico loopt te worden afgeluisterd.

¹⁸⁸ Interview dhr. M.B. Bax, vreemdelingenrechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage J.

¹⁸⁹ Interview dhr. M.D. Winter, strafrechtadvocaat, 2 april 2009, zie bijlage T.

¹⁹⁰ Interview dhr. M.J.N. Vermeij, strafrechtadvocaat, 15 april 2009, zie bijlage BB.

Heemskerk merkt op dat het overleg plaats zou kunnen vinden via videoconferentie, alleen moet dan worden gegarandeerd dat niemand bij dit overleg aanwezig is of dat het wordt opgenomen. Heemskerk is van mening dat videoconferentie goed kan worden toegepast in de raadkamer om allerlei vervoersproblemen op te lossen. Daarnaast is het zo dat advocaten vaak een belangrijkere rol spelen, omdat ze veel dingen aanvoeren. Het is voor Heemskerk belangrijk dat straks één regeling geldt voor het wel of niet toepassen van videoconferentie. Met het oog op het gelijkheidsbeginsel is dit van belang.¹⁹¹

6.2.2 De DV&O

De heer Petersen is werkzaam als senior accountmanager bij de DV&O en is projectlid van het project 'Invoering videoconferentie bij rechtbanken en penitentiaire inrichtingen'. In bepaalde grote inrichtingen is het wenselijk dat er meerdere ruimtes zijn om videoconferentie toe te passen. Volgens Petersen moet goed worden nagedacht over bepaalde zaken. Zodra videoconferentie landelijk wordt ingevoerd, komt je in elkaars vaarwater en zal er met elkaar rekening moeten worden gehouden. De communicatie binnen de rechtspraak is hierbij erg belangrijk volgens Petersen. Petersen merkt op dat over veel zaken nog moet worden nagedacht. Hij noemt hierbij het voorbeeld van tolken en advocaten die te laat aanwezig zijn.¹⁹²

6.2.3 Medewerkers rechtbanken

Schultz is van mening dat een landelijke invoering van videoconferentie in de raadkamer praktisch gezien bijna onmogelijk is. Op een raadkamer staan ongeveer vijftig zaken op een dag, dus zullen veel verbindingen moeten worden gemaakt. Het wordt volgens Schultz een enorm karwei om al deze verbindingen mogelijk te maken. Vooral wanneer bijvoorbeeld één verhoor uitloopt en een probleem ontstaat met de logistiek. Uit het interview kwam naar voren dat verschillende problemen in de toekomst een rol kunnen gaan spelen, zoals de positie van de advocaat. Als videoconferentie in de raadkamer in heel Nederland wordt ingevoerd en een advocaat heeft een cliënt die in het HvB in 's-Gravenhage zit en een cliënt die in Maastricht zit en deze op dezelfde dag zijn ingepland op de raadkamer, ontstaat een probleem.¹⁹³

In het kader van videoconferentie is de raadkamer geen gelukkige keuze volgens van Geenen. Er moet volgens hem worden afgevraagd wat de meerwaarde is van videoconferentie als een verdachte op een afstand van vijf minuten zit (in het geval van Arnhem). Volgens Van Geenen moet worden afgevraagd welke voordeel de verdachte heeft om te worden gehoord door middel van videoconferentie.¹⁹⁴

6.2.4 Officiëren van Justitie

Voor Mos maakt het in de raadkamer veel uit waar een advocaat aanwezig is, als in de toekomst videoconferentie wordt toegepast. Ze kan zich voorstellen dat het belangrijk is voor een verdachte dat hij zijn advocaat in zijn buurt heeft. Het is volgens haar niet wenselijk dat de verdachte het beeld ziet dat de advocaat, de OvJ en de rechters in de raadkamer aanwezig zijn en dat hij alleen in de PI aanwezig is. Een verdachte heeft de echte steun van zijn advocaat nodig. Die steun kan volgens Mos bijvoorbeeld ook letterlijk een hand op een schouder zijn. Die steun heeft een verdachte in de raadkamer meer nodig dan op de zitting zelf. Die ontbreekt gedeeltelijk volgens Mos, als de advocaat op de rechtbank aanwezig is. Een advocaat heeft voorafgaand aan de raadkamer overleg met zijn cliënt, ook omdat vaak aanvullende processen-verbaal binnenkomen. Deze mogelijkheid wordt de verdachte dan ontnomen, tenzij daaraan voorafgaand een videoconferentie plaatsvindt om een advocaat

¹⁹¹ Interview dhr. R. Heemskerk, strafrechtadvocaat, 24 april 2009, zie bijlage U.

¹⁹² Interview dhr. R. Petersen, senior accountmanager bij DV&O, 14 april 2009, zie bijlage D.

¹⁹³ Interview dhr. M. Schultz, hoofd Kabinet R-C in de Rechtbank 's-Gravenhage, 8 april 2009, zie bijlage L.

¹⁹⁴ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

met zijn cliënt te laten overleggen. Het overleg tussen advocaat en cliënt is volgens Mos een stuk ingewikkelder wanneer videoconferentie wordt toegepast. Bijvoorbeeld als een advocaat de raadkamer wil schorsen voor overleg met zijn cliënt. Het voordeel van het gebruik van videoconferentie is dat verdachten niet meer de hele dag onderweg zijn en lang moeten wachten voordat ze uiteindelijk gehoord worden. Per geval moet aan de rechtbank worden overgelaten of videoconferentie wordt toegepast. Ze vindt het te star om landelijke richtlijnen op te stellen. De rechtbanken kunnen wel met landelijke richtlijnen komen, maar dit kun je volgens Mos beter aan de rechters overlaten. De richtlijnen moeten eenvoudig gewijzigd kunnen worden. Je kunt volgens Mos stellen dat in het belang van de naleving van het gelijkheidsbeginsel aan te raden is om bepaalde beginselafspraken te maken. Mos vindt niet dat je kunt stellen dat, indien er geen landelijke afspraken gemaakt worden, het in strijd is met het gelijkheidsbeginsel.¹⁹⁵

De invoering van videoconferentie in de raadkamer is volgens de heer Joesoef Djamil efficiënt, omdat logistieke problemen verdwijnen bij de aanvoer van verdachten. Hij voert aan dat hij de non-verbale communicatie mist. Dit is geen aantasting in de rechten van een verdachte, omdat vooral naar de inhoud van het dossier gekeken wordt. De advocaat zou volgens Joesoef Djamil aanwezig moeten zijn bij zijn cliënt. Als een advocaat niet bij zijn cliënt kan zijn, moet er een videovoorziening aanwezig zijn, zodat de cliënt met zijn advocaat kan overleggen. De positie van de tolk komt volgens Joesoef Djamil niet in gevaar door het toepassen van videoconferentie. Volgens hem kan de tolk aanwezig zijn op de rechtbank. In het kader van de rechtsgelijkheid vindt hij dat het goed is als er landelijke regels worden opgesteld bij het toepassen van videoconferentie. Joesoef Djamil verwacht geen grote problemen, als videoconferentie landelijk wordt ingevoerd. Er zouden volgens hem wel technische problemen kunnen spelen.¹⁹⁶

Volgens mevrouw Baan zit de winst van het toepassen van videoconferentie in de raadkamer, in het aanvoeren van verdachten. Daarnaast kan het voor de verdachte een voordeel zijn, niet meer een hele dag onderweg te zijn voor een verhoor in de raadkamer. Een ander voordeel is dat de tijd van de rechtbank efficiënter besteed kan worden, op voorwaarde van het tot stand komen van de verbinding. Ze kan zich voorstellen dat de beslissing of een persoon nog negentig dagen (langer) vastzit niet via videoconferentie genomen kan worden. Bijvoorbeeld als iemand psychische problemen heeft. Er zal moeten worden gekeken naar de verdachte en naar de omstandigheden waaronder het feit gepleegd is. Bij een verlenging vindt Baan dat videoconferentie in de raadkamer goed kan worden toegepast. Volgens Baan is het altijd goed om landelijk gezien één lijn te trekken voor wat betreft het wel of niet toepassen van videoconferentie. Het kan volgens haar geen kwaad om tot een basisstramen te komen, waarin wordt bepaald wanneer gebruik wordt gemaakt van videoconferentie. Ze merkt op dat echter geen één zaak gelijk is, omdat dit samenhangt met de persoon van de dader, van het slachtoffer en de omstandigheden waaronder een delict gepleegd is. Het uitgangspunt is volgens Baan dat zoveel mogelijk afstemming moet zijn, maar er ruimte wordt gelaten voor persoonlijke afweging. Een advocaat moet een goede verdediging kunnen voeren. Dit kan volgens Baan betekenen dat een advocaat met zijn cliënt in persoon moet kunnen overleggen. Wat daar het dichtst bij komt, is een videolink tussen de verdachte en de advocaat. Als een tolk bij de toepassing van videoconferentie aanwezig is bij de verdachte, moet kunnen worden gewaarborgd dat het gaat om een geregistreerde tolk. Als daaraan tegemoet gekomen is, maakt het volgens Baan geen verschil waar de tolk aanwezig is.¹⁹⁷

6.2.5 Rechters

Mevrouw Stijnen is van mening dat videoconferentie in de raadkamer moet kunnen worden toegepast, omdat de behandeling tijdens de raadkamer productiedraaien is en niet heel diep

¹⁹⁵ Interview mw. M.R.B Mos, OvJ bij het OM 's-Gravenhage, 17 april 2009, zie bijlage V.

¹⁹⁶ Interview dhr. R.R. Joesoef Djamil, OvJ bij het OM 's-Gravenhage, 24 april 2009, zie bijlage V.

¹⁹⁷ Interview mw. H. Baan, OvJ bij het Landelijk Parket in Rotterdam, 8 mei 2009, zie bijlage X.

op de zaak in wordt gegaan. Stijnen vindt dat een verdachte recht heeft op aanwezigheid van zijn advocaat. Het is voor een verdachte een heel ander gevoel als zijn advocaat op de rechtbank aanwezig is. Een voorbeeld van dit gevoel is dat de advocaat niet kan overleggen met zijn cliënt tijdens de procedure. Een advocaat is ook een steun, hij zit schouder aan schouder met de verdachte. Stijnen is van mening dat dit een praktisch bezwaar zou kunnen zijn tegen de invoering van videoconferentie. Ze denkt dat de advocatuur er niet mee zou instemmen als ze door de invoering van videoconferentie niet meer bij hun cliënten in het HvB aanwezig zouden kunnen zijn in verband met de afstand. Uiteindelijk is het volgens Stijnen praktischer om verdachten via de busjes van DV&O aan te voeren, want het vergt een enorme logistieke planning om videoconferentie in de raadkamerprocedure te gaan toepassen. Ze geeft aan dat je niet moet willen dat alle zittingen van de raadkamer via videoconferentie worden gedaan. Het fysieke contact tussen alle procesdeelnemers maakt het begrip bij de procesdeelnemers volgens Stijnen makkelijker. De tolk zou bij videoconferentie bij de verdachte moeten zijn maar dan is volgens haar de tolk alsnog een complicerende factor in de communicatie.¹⁹⁸

De heer Seerden ziet vanuit de complexiteit van de zaken weinig verschil tussen het gebruik van videoconferentie in de raadkamer (gevangenhouding) en vreemdelingenbewaringszaken. Volgens hem is er wel een verschil tussen videoconferentie in beide situaties voor wat betreft het contact tussen de advocaat en cliënt. In het strafrecht (raadkamer gevangenhouding) heeft een verdachte vaak een nauwere band met zijn advocaat. Volgens Seerden is het wenselijk om in de toekomst rechtbankbrede criteria op te stellen wanneer rechtbanken wel of geen toepassing aan videoconferentie geven. Het is soms onduidelijk waarom in bepaalde vreemdelingenbewaringszaken wel en in andere geen gebruik van videoconferentie wordt gemaakt of juist voor telehoren of -pleiten wordt gekozen.¹⁹⁹

De heer Bax merkt op dat in het strafrecht in de eerste plaats de materiële waarheidsvinding voorop staat. Hierbij heeft een rechtbank vaak te maken heeft met een verdachte die niet het achterste van zijn tong wil laten zien. Als rechter zal je in die gevallen een verdachte wat steviger aan de tand willen voelen. Vanuit zijn ervaring als advocaat, gaat dit volgens Bax beter face-tot-face dan via videoconferentie. Met name het snel op elkaar reageren in het strafrecht kan belangrijk zijn, om zo een bepaalde druk op te kunnen bouwen bij het verhoren. Bax geeft aan dat hij niet zeker weet of videoconferentie bij de raadkamerprocedure in strafzaken een toereikend alternatief kan worden genoemd.²⁰⁰

6.2.6 Tolk

De heer Klunder voorziet problemen voor de communicatie tussen tolk en een verdachte bij een raadkamerzitting. Een verdachte die vastzit, heeft meer dan voldoende tijd om na te denken en zit met veel vragen. Daarnaast hebben anderstaligen vaak geen familie. Ze hebben niemand om mee te overleggen. In het begin van de detentieperiode is alles nieuw voor hen. Dat in combinatie met het voorgaande kan hen bijzonder nerveus maken.²⁰¹

¹⁹⁸ Interview mw. R.C. Stijnen, rechter in de Rechtbank Utrecht, 9 april 2009, zie bijlage Y.

¹⁹⁹ Interview dhr. R.J.G.H. Seerden, vreemdelingenrechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage AA.

²⁰⁰ Interview dhr. M.B. Bax, vreemdelingenrechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage J.

²⁰¹ Interview dhr. F.J. Klunder, tolk, 2 april 2009, zie bijlage Z.

Hoofdstuk 7 Knelpunten en mogelijke oplossingen

Bij de toepassing van videoconferentie spelen verschillende knelpunten een rol. Deze knelpunten komen zowel naar voren uit het bestuderen van de wetgeving als uit de gehouden interviews. De knelpunten die uit de wetgeving naar voren komen, worden in de eerste paragraaf besproken. Er is ook onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingen. Deze oplossingen worden in dit hoofdstuk als aanbevelingen gedaan. Hiervoor is geen apart hoofdstuk opgesteld. In de tweede paragraaf komen overige knelpunten naar voren²⁰².

7.1 Knelpunten in de wetgeving

In deze paragraaf worden de knelpunten in de wetgeving besproken, in relatie tot de rechten van een verdachte tijdens de raadkamerprocedure. Er wordt beschreven wat het betreffende knelpunt inhoudt en er worden één of meerdere oplossingen aangedragen.

7.1.1 Gelijkheidsbeginsel

Een aantal delen uit het Besluit videoconferentie zijn niet duidelijk. Hieronder wordt per deel aangegeven waar deze onduidelijkheid uit bestaat.

1. In artikel 2 lid 1 sub b Besluit videoconferentie is uitgemaakt dat in het volgende geval wordt geen gebruik gemaakt van videoconferentie:

'ten aanzien van de verdachte indien ten aanzien van hem het vermoeden bestaat van een ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens'

Onduidelijk is wat er onder ziekelijke stoornis of gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens wordt verstaan.

2. In artikel 2 lid 3 Besluit videoconferentie is voorts uitgemaakt:

'Van de toepassing van videoconferentie wordt bovendien geen gebruik gemaakt indien de te horen persoon een zodanige auditieve of visuele handicap heeft waardoor redelijkerwijs kan worden verondersteld dat videoconferentie afbreuk doet aan zijn inbreng of positie in het strafproces, dan we aan de rechten van andere procesdeelnemers'

Volgens het Staatsblad ligt hier enige beoordelingsruimte voor degene die het verhoor leidt²⁰³. Ook hier is onduidelijk in welke gevallen geen gebruik mag worden gemaakt van videoconferentie.

3. Artikel 3 lid 1 Besluit videoconferentie maakt uit dat:

'Indien de te horen persoon schriftelijk wordt opgeroepen om te worden gehoord, geeft deze oproep aan of tijdens het horen gebruik zal worden gemaakt van videoconferentie. De oproep vermeldt op welke wijze en binnen welke termijn hij kan aangeven zich niet te kunnen verenigen met het gebruik van videoconferentie'.

Er is (nog) geen landelijk formulier voor de oproep. Doordat deze er niet is, ontbreekt een landelijk vastgestelde wijze voor verzet en een landelijk vastgesteld termijn.

De bovenstaande drie voorbeelden in het Besluit videoconferentie, getuigen van onduidelijke wetgeving. Deze onduidelijke wetgeving kan er toe leiden dat er strijd komt met het gelijkheidsbeginsel, omdat niet iedereen gelijk behandeld wordt.

Voor de drie bovengenoemde knelpunten wordt hieronder een oplossing geschetst.

²⁰² Om deze paragraaf leesbaar te maken, zijn verwijzingen naar interviews in de voetnoten afgekort.

²⁰³ Stb. 2006, 610, p. 7.

Met betrekking tot de eerste twee knelpunten, kan het wenselijk zijn om richtlijnen op te stellen. In het belang van de naleving van het gelijkheidsbeginsel wordt aanbevolen om bepaalde beginselafspraken te maken. Hier dient wel een kanttekening te worden gemaakt. Elke persoon is anders en er zal altijd moeten worden gekeken naar de persoon van de verdachte. De beginselafspraken worden gemaakt aan de hand van ervaringen van rechters. In een rechterlijk overleg zouden ervaringen kunnen worden uitgewisseld en aan de hand hiervan zouden richtlijnen kunnen worden opgesteld. Deze richtlijnen dienen eenvoudig gewijzigd te kunnen worden. Ze dienen als hulpmiddel bij het maken van de beslissing tot het wel of niet horen door middel van videoconferentie. Deze beginselafspraken kunnen de vorm krijgen van een interne regeling, binnen de rechtspraak. Het voert te ver om in het Besluit videoconferentie precies uit te werken wanneer geen gebruik wordt gemaakt van videoconferentie. Een andere oplossing voor deze problemen zou zijn om de keuze voor het wel of niet horen door middel van videoconferentie bij de verdachte te leggen. Deze oplossing verdient niet de voorkeur, omdat dit waarschijnlijk niet efficiënt werkt. Er dient te worden gekeken naar de praktijkervaringen van de Rechtbank Arnhem. Zij gaan deze praktijk straks bij de toepassing van videoconferentie in de raadkamer hanteren. Als hieruit blijkt dat verdachten vrijwillig willen worden gehoord door middel van videoconferentie, kan deze oplossing worden overwogen.

Het derde knelpunt kan worden opgelost door een landelijk standaardformulier te maken, welke elke rechtbank hanteert. Het is wenselijk om een landelijke lijn te trekken op welke wijze en binnen welke termijn kan worden aangegeven dat een verdachte zich niet kan verenigen met het gebruik van videoconferentie. Aanbevolen wordt om in het Besluit videoconferentie uit te werken dat een vastgesteld formulier wordt gehanteerd, wat de precieze termijn is voor het indienen van het verzet en op welke wijze dit verzet kan worden gedaan.

7.1.2 Recht op advocaat

Een verdachte heeft recht op overleg met zijn advocaat. In artikel 4 lid 1 sub b Besluit videoconferentie is besloten dat:

'overleg kan worden gevoerd zonder dat dit voor derden hoorbaar is'

Voorafgaand aan een raadkamerzitting, spreekt een advocaat met zijn cliënt. Vaak worden de laatste processen-verbaal doorgesproken. Om dit overleg te laten plaatsvinden, zijn verschillende kleine ruimtes ingericht. Deze ruimtes zijn zodanig ingericht, dat het overleg niet hoorbaar is voor anderen. Als straks videoconferentie in de raadkamer landelijk wordt ingevoerd, kan het zijn dat een advocaat niet meer bij zijn cliënt in het HvB kan zijn, wegens logistieke problemen.²⁰⁴ Bijvoorbeeld als een advocaat twee raadkamers heeft op dezelfde dag en er één verdachte in Groningen zit en de andere in 's-Gravenhage. Hoe dit overleg dan voorafgaand aan de raadkamerzitting vorm moet krijgen, is onduidelijk voor de Rechtbank Arnhem.²⁰⁵ Dit vormt dus een praktisch en juridisch knelpunt.

Aanbevolen wordt om voorafgaand aan de raadkamerzitting een videoconferentie te laten plaatsvinden tussen de advocaat en zijn cliënt, omdat deze vorm het beste overeenkomt met een face-tot-face overleg. Er moet worden gegarandeerd dat dit overleg niet voor derden hoorbaar is of wordt opgenomen. In verschillende locaties van de DJI (huizen van bewaring) zouden aparte ruimtes moeten worden ingericht. In het Besluit videoconferentie moet worden uitgewerkt dat een technische voorziening aanwezig moet zijn om dit overleg mogelijk te maken. Aanbevolen wordt om via een interne regeling binnen de rechtspraak vast te stellen dat rechtbanken en dat verschillende huizen van bewaring aparte ruimtes moeten inrichten.

²⁰⁴ Interview dhr. M. Schultz, hoofd Kabinet R-C in de Rechtbank 's-Gravenhage, 8 april 2009, zie bijlage L.

²⁰⁵ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

7.1.3 Recht op kennisneming stukken

In artikel 4 lid 1 sub c Besluit videoconferentie is besloten dat het systeem waarmee videoconferentie wordt toegepast, zodanig is ingericht dat:

‘stukken kunnen worden uitgewisseld’

In het Besluit videoconferentie wordt het recht op kennisneming van stukken gewaarborgd. In paragraaf 2.2.2 is aangegeven dat een verdachte recht heeft op processen-verbaal. Als de advocaat in het HvB aanwezig is, ligt hier een knelpunt, omdat in de raadkamerprocedure vaak voorkomt dat nog aanvullende processen-verbaal net voor het verhoor binnenkomen. Er is hier sprake van een praktisch probleem.

De enige oplossing voor dit probleem is het plaatsen van een faxapparaat in het HvB, zodat de aanvullende processen-verbaal kunnen worden gefaxt. Zo kan de advocaat met zijn cliënt overleg voeren voor de raadkamerzitting. In het HvB Arnhem-Noord wordt ook een faxapparaat geplaatst.²⁰⁶ Het voert te ver om dit probleem in het Besluit videoconferentie te regelen. Aanbevolen wordt om interne richtlijnen binnen de rechtspraak kunnen op te stellen, waarin is aangegeven dat elk HvB waar videoconferentie wordt toegepast, moet worden ingericht met een faxapparaat.

7.1.4 Recht op een tolk

Een verdachte heeft recht op een tolk. Uit het interview met de heer Van den Hoogen blijkt dat de positie van de tolk nog voor veel onduidelijkheid zorgt. Daarom wordt onderzoek gedaan naar de positie van de tolk met videoconferentie.²⁰⁷ Uit interviews blijkt dat de tolk als complicerende factor in de communicatie wordt ervaren. Vooral als er sprake is van simultaantolken.²⁰⁸ Ook wordt door de heer Seerden aangehaald dat als een tolk te laat is op de detentielocatie, dit voor grote problemen kan zorgen bij de planning van de verbindingen.²⁰⁹

Allereerst wordt aanbevolen om de resultaten van het onderzoek aan de Universiteit van Surrey te bestuderen, zodat duidelijk wordt hoe de positie van de tolk het beste kan worden ingevuld. Uit de interviews blijkt dat vooral simultaantolken als een belemmering in de communicatie wordt gezien. Daarom is het verstandig om deze vorm van tolken zo min mogelijk toe te passen. Het te laat komen van de tolk op locatie is slechts aan hem zelf te wijten. Het is niet wenselijk om de wettelijke regelingen aan te vullen met juridische of praktische uitvoeringsregels.

Indien alle bovenstaande aanbevelingen worden doorgevoerd, worden de juridische en praktische problemen aangaande de toekomstige toepassing van videoconferentie in de raadkamer weggenomen.

²⁰⁶ Interview dhr. B. van Geenen, griffier in de Rechtbank Arnhem, 21 april 2009, zie bijlage F.

²⁰⁷ Interview dhr. R. van den Hoogen, programmamanager bij het Ministerie van Justitie, 30 maart 2009, zie bijlage B.

²⁰⁸ Interview dhr. F.J. Klunder, tolk, 2 april 2009, zie bijlage Z; Interview mw. R.C. Stijnen, rechter in de Rechtbank Utrecht, 9 april 2009, zie bijlage Y; Interview mw. M.R.B. Mos, OvJ bij het OM 's-Gravenhage, 17 april 2009, zie bijlage V; Interview mw. V. Wilkens-Waarning, griffier in de Rechtbank Haarlem, 6 mei 2009, zie bijlage G; Interview dhr. M.J.N. Vermeij, strafrechtadvocaat, 15 april 2009, zie bijlage BB.

²⁰⁹ Interview dhr. R.J.G.H. Seerden, vreemdelingenrechter in de Rechtbank Maastricht, 7 april 2009, zie bijlage AA.

7.2 Overige knelpunten

Er zijn verschillende andere knelpunten met betrekking tot de toepassing van videoconferentie. Hieronder worden deze kort opgesomd:

1. problemen met de verbinding. Hierbij kan worden gedacht aan het uitvallen van de verbinding, het beeld of het geluid tijdens de zitting; dat het stemgeluid vertraagt in relatie tot het beeld; het niet tot stand komen van de verbinding; geen scherp beeld;²¹⁰
2. niet weten onder welke fysieke omstandigheid een getuige wordt aangevoerd (rogatoire commissie);²¹¹
3. het missen van de non-verbale communicatie, waardoor sprake is van een andere manier van contact hebben;²¹²
4. personen die eerder te maken hebben gehad met slechte kwaliteit van de apparatuur, moeten opnieuw worden overtuigd om te willen werken met videoconferentie;²¹³
5. tot nu toe is slechts een enkele inrichting van de DJI ingericht voor het toepassen van videoconferentie;²¹⁴
6. rechters zijn op dit moment nog terughoudend in de toepassing van videoconferentie. Dit komt omdat het project al een lange tijd loopt, maar dat de invoering van videoconferentie wordt uitgesteld. De draagkracht wordt steeds minder;²¹⁵
7. rechtbanken zijn zeer autonoom en fungeren binnen verschillende gebieden als kleine, zelfstandige organisaties. Hierdoor wordt door de rechtbanken niet automatisch initiatief genomen samen te werken bij invoering van videoconferentie;²¹⁶
8. rechtbanken zijn bij de toepassing van videoconferentie minder flexibel;²¹⁷
9. volgens de landelijke projectgroep is het contact met de rechtbanken met horten en stoten gegaan;²¹⁸
10. het contact tussen de landelijke projectgroep en de rechtbanken is niet altijd optimaal (geweest), soms is er zelfs geen contact;²¹⁹
11. het zal moeilijk worden om videoconferentie landelijk in te voeren, vanwege de verbindingen die tot stand moeten kunnen komen;²²⁰
12. als de verbinding uitvalt of als er is een landelijke storing is, ontstaan er logistieke problemen met de verbindingen die moeten worden gelegd (wegens de planning);²²¹
13. de duur van een videoconferentie-sessie is ook een knelpunt. Het is onduidelijk hoeveel videoconferentie-sessies kunnen worden gehouden (in verband met het maken van de planning);²²²
14. een rechter had nog geen rekening gehouden met het feit dat iemand bezwaar zou kunnen maken.²²³

Er worden geen oplossingen bij deze knelpunten gegeven, omdat dit te ver voert voor het beantwoorden van de centrale vraag.

²¹⁰ Zie bijlage B, L, U, W, X, Y, Z en AA.

²¹¹ Zie bijlage T en Z.

²¹² Zie bijlage L, T, U, W, Y en BB.

²¹³ Zie bijlage R.

²¹⁴ Zie bijlage B en R.

²¹⁵ Zie bijlage D.

²¹⁶ Zie bijlage C en R.

²¹⁷ Zie bijlage C

²¹⁸ Zie bijlage C

²¹⁹ Zie bijlage F en R.

²²⁰ Zie bijlage L;

²²¹ Zie bijlage B, F, J, L, V en AA.

²²² Zie bijlage D.

²²³ Zie bijlage B.

Hoofdstuk 8 Conclusie

In dit onderzoek is onderzocht of het wenselijk is, en zo ja op welke onderdelen, om ter waarborging van de rechten van een verdachte, de wettelijke regeling van videoconferentie bij het horen in de raadkamer, aan te vullen met juridische en/of praktische uitvoeringsregels. In dit hoofdstuk worden conclusies getrokken uit de gevonden gegevens, aan de hand van de deelvragen.

Het horen van een verdachte in de raadkamer is wettelijk vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering. Uit het EVRM en de Nederlandse wetgeving vloeit voort dat een verdachte, in de procedure in de raadkamer, recht heeft om door een raadsman of een advocaat te worden bijgestaan, recht heeft op kennisneming van de stukken en recht heeft op een tolk. Naast deze rechten is het gelijkheidsbeginsel in de gehele procedure van toepassing.

Wanneer een verdachte voor de raadkamer wordt gehoord, wordt hij overgebracht van het HvB naar de rechtbank. Dezelfde dag wordt de verdachte weer teruggebracht naar het HvB. Dit gebruik gaat in de toekomst veranderen, want er vindt in de toekomst een andere manier van horen in de raadkamer plaats, namelijk horen door middel van videoconferentie. Videoconferentie betekent in de raadkamerprocedure dat er een geluids- en beeldverbinding is tussen de zaal met rechters en OvJ enerzijds en de verdachte in het HvB anderzijds, zodat de verdachte kan worden gehoord en niet meer naar de rechtbank vervoerd hoeft te worden. Videoconferentie speelt in dit onderzoek een rol bij de voorlopige hechtenis in het strafrecht, omdat de rechtmatigheid van de voorlopige hechtenis tijdens de raadkamerzitting wordt getoetst. Bij de vordering gevangenhouding zal videoconferentie toegepast gaan worden.

Artikel 78a Sr, artikel 131a Sv en het Besluit videoconferentie vormen samen de wettelijke regeling van videoconferentie. Uit deze wettelijke regeling vloeit voort dat ook bij de toepassing van videoconferentie bovengenoemde rechten van toepassing zijn. Advocaten en tolken mogen kiezen of ze in de rechtszaal willen zijn of bij de verdachte. Door middel van een apparaat op de rechtbank, kan een stuk worden ingescand en worden getoond op de schermen, zodat de verdachte kennis kan nemen van het stuk. Uit een arrest is gebleken dat deelname aan de zitting via videoconferentie op zichzelf niet in strijd is met het EVRM. Een ander arrest van het EHRM maakt duidelijk dat in geval van toepassing van videoconferentie garanties moeten worden gegeven voor het vertrouwelijk communiceren tussen een advocaat en een verdachte.

Videoconferentie wordt op dit moment in Nederland toegepast bij procedures in het vreemdelingenrecht en strafrecht, door de politie bij de voorgeleiding en door het OM bij het aanbieden van een taakstraf. De Rechtbank Arnhem gaat als eerste Rechtbank starten met toepassing van videoconferentie bij de vordering gevangenhouding. Ook in de EU wordt videoconferentie door verschillende landen toegepast. Uit interviews is gebleken dat de ervaring met videoconferentie in Nederland vrij positief is. Anderzijds spelen ook enkele problemen een rol. Uit het gedane onderzoek komt naar voren dat er in de toekomst problemen gaan spelen door de wettelijke regeling van videoconferentie voor wat betreft het gelijkheidsbeginsel, het recht op een advocaat, het recht op kennisneming van de stukken en het recht op een tolk.

Geconcludeerd kan worden dat het wenselijk is om het Besluit videoconferentie op verschillende onderdelen aan te vullen met praktische en juridische uitvoeringsregels, om op die manier de rechten van een verdachte te waarborgen. Alleen een aanpassing of aanvulling van het Besluit videoconferentie is echter niet genoeg. Omdat sommige oplossingen te ver voeren om in het Besluit videoconferentie op te nemen, is aanbevolen om verschillende interne richtlijnen op te stellen. Er is voor wat betreft de positie van de tolk een oplossing aanbevolen, die geen aanpassing van de wetgeving behoeft. Indien alle aanbevelingen worden doorgevoerd, worden de juridische en praktische problemen aangaande de toekomstige toepassing van videoconferentie in de raadkamer weggenomen.

Evaluatie

In deze evaluatie wordt teruggeblikt op het verloop van het maken van mijn scriptie. Het gaat hier om mijn rol als onderzoeker en schrijver. De betrouwbaarheid en validiteit van de scriptie komen in dit hoofdstuk ook aan bod.

Als ik terugkijk naar de afgelopen periode, ben ik erg gegroeid in het doen van onderzoek. Ik heb gemerkt dat ik in staat ben zelfstandig onderzoek te doen. Het onderzoek is vrij omvangrijk geweest, vooral omdat de informatie uit verschillende bronnen moest worden gehaald. Zelf heb ik als onderzoeker een grote rol gespeeld, doordat de interviews een belangrijke informatiebron hebben gevormd. Mijn onderzoek heeft veel praktische relevantie, omdat videoconferentie in de raadkamer een nieuw fenomeen vormt en informatie uit verschillende rechtsgebieden is gebundeld om zo tot een conclusie te komen.

Er zijn ook verbeterpunten te vinden. In het begin heb ik aangenomen dat nog geen wetgeving bestond die het mogelijk maakte videoconferentie toe te passen. Daardoor ben ik de eerste drie weken met deze veronderstelling mijn doel- en vraagstelling gaan maken. Toen ik na onderzoek er achter kwam dat er wetgeving bestond, heb ik mijn doel- en vraagstelling moeten aanpassen. Bij een volgend onderzoek zal ik minder snel veronderstellingen aannemen en eerst zelf gaan onderzoeken of hetgeen wordt beweerd waar is. Daarnaast vond ik het moeilijk om bij het schrijven binnen de aangegeven pagina's te blijven.

Voordat ik ben begonnen met het schrijven van mijn scriptie, heb ik een onderzoeksplan opgesteld, met daarin mijn onderzoeksoptzet. Dit onderzoeksplan is goedgekeurd door zowel mijn stagebegeleidster als mijn afstudeerdocenten. Omdat de keuze van mijn onderzoeksoptzet is goedgekeurd, is er sprake van een interne geldigheid van dit onderzoek. Er is ook sprake van een externe geldigheid. De resultaten van mijn onderzoek zijn overdraagbaar op vergelijkbare of overeenkomstige situaties. Mijn onderzoeksconclusies hebben een grote reikwijdte. Ik heb ervaringen uit verschillende rechtsgebieden gebundeld. Deze ervaringen kwamen grotendeels overeen en zullen ook overeenkomen als videoconferentie in een ander rechtsgebied wordt toegepast.

Van de wetten is de meest recente versie gebruikt, welke van de website van de overheid is gehaald. De knelpunten in de wetgeving zijn op de meest recente versie van de wet gebaseerd, zodat het onderzoek betrouwbaar is. Om te kijken of mijn gevonden knelpunten in de wetgeving ook in de praktijk een knelpunt gaan vormen, heb ik mijn interviews gehouden. Aan de respondenten is gevraagd of zij de betreffende knelpunten ook als knelpunt bestempelden. Omdat dit het geval was, kan ik concluderen dat mijn gevonden knelpunten een goed beeld vormen van de werkelijkheid. Er is sprake van de member-checking-techniek.

Om de interviews zo betrouwbaar mogelijk te maken, zijn alle uitgewerkte interviews opgestuurd naar de respondenten. Zij hebben soms nog enkele aan- of opmerkingen gemaakt. Zo is gezorgd dat de uitgewerkte interviews daadwerkelijk overeenstemmen met de antwoorden van de respondenten.

Om te zorgen dat het onderzoek betrouwbaar is, is naast de interviews gebruik gemaakt van boeken en internet. Dit om ervoor te zorgen dat meerdere bronnen eenzelfde kant op wijzen en de gegevens valide zijn (de zogenaamde 'triangulatiebenadering').

De bronnen zijn betrouwbaar omdat het niet is voorgekomen dat bronnen elkaar tegenspraken. Daarnaast zijn boeken gebruikt die betrouwbaar zijn, omdat ze zijn geschreven door professionals op het gebied van strafrecht en de boeken grotendeels afkomstig zijn van de bibliotheek van het OM. De parlementaire stukken en regelgeving zijn

geldig bestempeld omdat ze afkomstig zijn van de overheid. De gebruikte elektronische bronnen zijn geldig omdat ze afkomstig zijn van overheidsinstanties of verschillende bronnen in dezelfde richting wijzen.

Zoals uit mijn onderzoek blijkt, is videoconferentie in de raadkamer een nieuw fenomeen. Er zijn hier nog geen ervaringen opgedaan. Om dit onderzoek nog completer te maken, is het aan te bevelen om over een tijd een onderzoek te doen naar de ervaringen en het gebruik van videoconferentie in de raadkamer. Dan kan worden gekeken in hoeverre de rechten van een verdachte bij de uitvoering worden gewaarborgd. Dit kan worden gedaan door verschillende personen te interviewen die te maken hebben met videoconferentie.

Literatuurlijst

Literatuur

Cleiren & Nijboer (red.) 2007

C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer (red.), *Strafvordering. Tekst en commentaar. De tekst van het Wetboek van Strafvordering en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2007.

Cleiren & Nijboer (red.) 2008

C.P.M. Cleiren & J.F. Nijboer (red.), *Strafrecht. Tekst en commentaar. De tekst van het Wetboek van Strafrecht en enkele aanverwante wetten voorzien van commentaar*, Deventer: Kluwer 2008.

Corstens 2008

G.J M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2008.

Evaluatie experiment telehoren in bewaringszaken 1999

L.J.M. Kreté & T.J. Wijkhuizen-Vlijm, *Evaluatie experiment telehoren in bewaringszaken*, Adviesgroep Rechterlijke Organisatie. Ministerie van Justitie, 's-Hertogenbosch, 7 september 1999.

Evaluatie Telehoren/Telepleiten 2002

Evaluatie Telehoren/Telepleiten, Wielandt & Partners, Hoofddorp, 10 december 2002.

Ex ante evaluatie van videoconferencing in het strafrecht en vreemdelingenbewaringszaken 2007

Van der Ende e.a., *Ex ante evaluatie van videoconferencing in het strafrecht en vreemdelingenbewaringszaken*, Rotterdam: Encorys/WODC, 2007.

Harteveld e.a. 2004

A.E. Harteveld e.a., *Het EVRM en het Nederlandse strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2004.

Henrard 2008

K. Henrard, *Mensenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2008.

Het project Televoorgeleiding. Evaluatie rapportage, 2003

Het project Televoorgeleiding. Evaluatie rapportage, Politie IJsselland en het Openbaar Ministerie, maart 2003

Vande Lanotte & Heack (red.) 2004

J. Vande Lanotte & Y. Heack (red.), *Handboek EVRM. Deel 2. Artikelsgewijze Commentaar. Volume I*, Antwerpen – Oxford: Intersentia 2004.

Mevis 2006

P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht. Een thematische inleiding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2006.

Muller & Vegther 2005

E. R. Muller & P.C. Vegther, *Detentie. Gevangen in Nederland*, Alphen aan den Rijn: Kluwer 2005.

Orie 2004

A.M.M. Orie, 'De verdachte in beeld? Van Telehoren naar Videoconferentie', in: G.J.M. Corstens, W.J.M. Davids & M.I. Veldt-Foglia, *Europeanisering van het Nederlands recht* (opstellen aangeboden aan W.E. Haak), Deventer: Kluwer 2004.

Reijntjes 2006

J.M. Reijntjes, *Minkenhof's Nederlandse Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2006.

Scheltema 2008

T. Scheltema, 'Videoconfereren. Zien en horen of ook proeven?', *Adv. Bl.* 2008-16, p. 684.

Spronken 2007

T. Spronken, 'De videoconferentie', *Kroniek van het Straf(proces)recht* 2007-13.

Stiller 2004

L. Stiller, 'Televoorgeleiding: back to the future', *Opportuun* 2004-7.

Verdachten Verhoren: Ervaringen met televerhoor in kaart gebracht 1995

J. Hoogstraten & R. Tier, *Verdachten Verhoren: Ervaringen met televerhoor in kaart gebracht*, Universiteit van Amsterdam, faculteit der Psychologie, vakgroep: Psychologische Methoden, mei 1995.

Verdwuijn 2008

M. Verduijn, 'Videozittingen: veilig en efficiënt', *Balans* 2008-12.

Zwart 2007

T. Zwart, 'VideoTOM-zittingen en pinpas-betaling. Verdachten in Zwolle direct geknipt en geschoren', *Opportuun* 2007-10, p. 20.

Elektronische bronnen

<<http://Binnenland.nieuws.nl/52074>>, 13 mei 2009

<www.blikopnieuws.nl/bericht/87093/Televoorgeleiding_van_start_bij_politie_Zeeland>, 13 mei 2009;

<pubs.cli.vu/en/pub177.php>, 12 februari 2009.

<www.coe.int/T/NL/Com/About_COE/>, 6 maart 2009.

<<http://digitaalbestuur.nl/nieuws/politie-friesland-verhoort-verdachte-straks-via-pc>>, 1 juli 2009.

<www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29828_invoering_videoconferentie?zoekrol=vgh5mt4dsdk1>, 9 maart 2009.

<www.Justitie.nl/actueel/persberichten/archief-2008/80317landelijke-invoering-videoconferentie.aspx>, 6 maart 2009.

<www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/Geschiedenis/>, 27 april 2009

<www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/index.aspx>, 19 mei 2009

<www.Justitie.nl/onderwerpen/recht_en_rechtsbijstand/Videoconferentie/Procedure/#paragraph3>, 11 februari 2009.

<www.nieuwsbank.nl/inp/2004/09/23/F277.htm>, 13 mei 2009;

<www.njb.nl/website/index.php?Module=document&Actie=Open&DocID=10731&DoctypeID=RECHTSPRAAK>, 6 juli 2009.

<www.om.nl/organisatie/item_144364/item_147889/nieuwsberichten/@133712/proef_met/>, 1 juli 2009.

<www.politie.nl/Gelderland-Midden/PolitieABC/U_en_de_politie/Televoorgeleiding.asp>, 13 mei 2009.

<www.rechtspraak.nl/Gerechten/Rechtbanken/Maastricht/Over+de+rechtbank/Rechtsgebieden/Strafrecht.htm#3>, 22 juni 2009.

<www.rechtspraak.nl/Wat+is+rechtspraak/Begrippenlijst+van+A+tot+Z.htm#R>, 10 juni 2009.

<www.refdag.nl/artikel/1374513/Televoorgeleiding+van+start.html>, 13 mei 2009.

<www.standaardsite.nl/nw-437-7-18415/nieuws/televoorgeleiding.html>, 13 mei 2009.

<www.themateam.nl>, 25 juni 2009.

<www.wetten.overheid.nl>, 23 juni 2009.

Jurisprudentie

- Europees Hof voor de rechten van de mens

EHRM 28 november 1978, *Publ. ECHR Series A*, vol. 29, NJ 1980, 42.

EHRM 30 maart 1989, *Publ. ECHR Series A*, vol. 151.

EHRM 19 december 1989, *Publ. ECHR Series A*, vol. 168, NJ 1994, 26.

EHRM 28 november 1991, *Publ. ECHR Series A*, vol. 220, NJ 1994, 88.

EHRM 16 december 1992, *Publ. ECHR Series A*, vol. 252.

EHRM 24 november 1993, *Publ. ECHR Series A*, vol. 275, NJ 1994, 459.

EHRM 5 oktober 2006, nr. 45106/04.

EHRM 27 november 2007, nr. 5295/00.

- Hoge Raad

HR 12 april 1897, W. 6954.

HR 23 maart 1982, NJ 1982, 548.

HR 16 december 1997, NJ 1998, 352.

- Rechtbank

Rb. Rotterdam 28 maart 1995, NJ 1995, 478.

Regelgeving en parlementaire stukken

- Staatsblad

Stb. 2004, 107
Stb. 2006, 609.
Stb. 2006, 610.

- Stukken van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Kamerstukken II 2004/05, 29 828, nr. 3 (MvT).
Kamerstukken II 2002/03, 28 684, nr. 1.

- Wetten & Verdragen

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens
Grondwet
Penitentiaire beginselenwet
Wet op de Rechterlijke Organisatie
Wetboek van Strafrecht
Wetboek van Strafvordering

Interne documenten

Memo: videoconferentie, gemaakt door E. Dinjens, werkzaam in de Rechtbank 's-Gravenhage, 2 juli 2008, intern document.

Beschrijving gewenste levering en diensten, Raad voor de Rechtspraak en Dienst Justitiële Inrichtingen, 22 december 2005, intern document.

Handboek Telehoren. Praktische invoering, Ministerie van Justitie, 3 juni 2009, intern document.

Planning landelijke projectgroep, versie 25 mei 2009, intern document.

Europese Unie

Council of the European Union

Council of the European Union 22 februari 2008, nr. 6355/08.

Europese Commissie

Europese Commissie voor de rechten van de mens 12 juli 1984, nr. 9300/81.